

18.-19. Yüzyıl Arşiv Belgeleri Işığında Vardar Ovasında Bayezid Baba Âsitanesi*

Fahri Maden**

Öz

Balkanlar'da Türk tasavvuf kültür ve geleneğinin en önemli kollarından biri Bektaşiliktir. Balkan coğrafyasında Bektaşi öğretileri Osmanlı öncesinde Sarı Saltık Sultan tarafından temsil edilmiştir. Osmanlı fuhatları sırasında ise gerek Horasan'dan gelen gerekse Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda yetişen çok sayıda eren bölgeye yerleşmiştir. Bu erenlerden biri Vardar'da faaliyet gösteren Bayezid Baba'dır. Bayezid Baba, Osmanlı akıncı beylerinden Malkoçoğlu Bali Bey tarafından desteklenmiş, Bayezid Baba adına kurulan âsitane ve vakıf bölgenin Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında etkili olmuştur. Malkoçoğlu Bali Bey tarafından Vardar Ovası'nda köyler vakfedilen âsitane bölgenin iskan ve ekonomik canlılığına katkı sunmuş, uzun yıllar gelip giden misafirler için barınma ve konaklama hizmeti de vermiştir. Bu yazıda Balkanların inanç dünyasında çok önemli bir yere sahip olan Vardar'daki Bayezid Baba Âsitanesi'nin tarihi süreci arşiv belgeleri ışığında ele alınacaktır. Osmanlı arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivindeki âsitane ile ilgili belgeler daha önce yayınlanmadığı için bu belgeler ışığında kurumun tarihi aydınlatılmış olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Balkanlar, Bektaşilik, Vardar (Kilkis), Bayezid Baba, Malkoçoğlu Bali Bey

The Bayezid Baba Dervish Lodge in the Vardar Plain in Light of 18th- and 19th-Century Archival Documents

Abstract

Bektashism is one of the most important branches of Turkish Sufi culture and tradition in the Balkans. In the Balkan geography, before the time of the Ottoman Empire, Bektashi teachings were represented by Sarı Saltık Sultan. During the Ottoman conquests, many spiritually enlightened persons (*eren*), both those coming from Khorasan and others educated at the Hacı Bektas Veli Dervish Lodge, settled in the region. One of these mystics was Bayezid Baba, who was active in Vardar. Bayezid Baba was supported by Malkoçoğlu Bali Bey, one of the Ottoman raider lords; the charity and foundation established in the name of Bayezid Baba played a role in the Turkification and Islamization of the region. Malkoçoğlu Bali Bey endowed villages in the Vardar Plain, and the site contributed to the settlement and economic vitality of the region, providing accommodation and lodging for many years to guests who passed through the region. The article discusses the history of the Bayezid Baba Asitane (Dervish Lodge) in Vardar, which has a very important place in the belief world of the Balkans, in the light of archival documents. The documents related to the *asitane* in the Ottoman archives and the archives of the Directorate General of Foundations have not been published before; the article presents the institution's history in the light of these documents.

Keywords: Balkans, Bektashism, Vardar (Kilkis), Bayezid Baba, Malkoçoğlu Bali Bey

* DOI: 10.16971/vakiflar.1491023

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Mayıs 2024 / May 2024

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Haziran 2025 / June 2025

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Alevi Bektaşi Kültürü Anabilim Dalı; Ankra-Türkiye; e-mail: fahri.maden@hbv.edu.tr; ORCID: 0000-0002-8529-9165.

Giriş

Balkanlarda Osmanlı fetihleriyle Türk dervişlerinin tekkelerini açmaları birbirini takip eden bir süreçte gerçekleşmiştir. Edirne fethedildikten sonra Bayezid Baba'nın da içinde bulunduğu ön Bektaşî (Yıldırım, 2011: 615) erenlerinin faaliyet gösterdiği Dimetoka, Gümölcine, Serez ve Vardar hattı Gazi Evrenos Bey ve Hacı İlbey'in idaresindeki kuvvetlerce alınarak bölgede Türk idaresi başlamıştır (Âşıkpaşazade, 2003: 111, 113-116, 122, 126; Mehmed Neşrî, 1949: 211, 215; Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi, 1989: 42; Hoca Sadettin Efendi, 1992: 118). Aynı kuvvetler 1385 öncesi Vardar nehrini ve ovasını aşip Yenice-i Vardar'ı fethettiklerinde Gazi Evrenos Bey (ö. 1417) stratejik konumundan dolayı burayı uc merkezi olarak belirlemiş, hatta kendisi de hayatının sonuna kadar burada ikamet etmiştir (Çalı, 2006: 62; Çalı, 2011: 97; Kılıç, 2011: 745). İki yıl sonra 1387 yılında Selanik de Osmanlı toprağı haline getirilmiştir.¹ Bölge Fetret döneminde elden çıkmışsa da 1430'da II. Murat tarafından yeniden fethedilmiş, Osmanlı idaresi altında Rumeli eyaletine bağlı Selanik sancağı kurulmuş, Vardar nahiyesi de bu sancağa bağlanıp² XIX. yüzyıla kadar bu idari yapılanma sürmüştür. Bu fetihler gerçekleştiği sırada diğer Türk dervişleri ile beraber Bektaşî anlayışına sahip dervişler de orduyla beraber seferlere iştirak etmişler, Bayezid Baba Fatih döneminde bu bölgede faaliyet göstermiştir.

Alevilik ve Bektaşiliğin Rumeli'de temsil edilmesi XIII. yüzyıla kadar geri gitmektedir. Sarı Saltık'ın 1260'larda Balkanlara geçip uzun yıllar bu coğrafyada faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Böylece bir Alevi-Bektaşî ereni olarak Sarı Saltık'ın faaliyetleri ve adı Balkanların dört bir yanına yayılmıştır (Ocak, 2002: 115-118, 120-124). Bu itibarla Sarı Saltık'ın ismiyle Vardar bölgesine yakın Langaza nahiyesinde de bir köye rastlanması (VGMA, Defter nr. 1212, s. 210) dikkat çekicidir. Osmanlı döneminde ise Rumeli'de fetihlerin başlaması ve ilerlemesiyle Bektaşî baba ve dervişleri Edirne'nin ardından Üsküp ve Kırcaali'ye, oradan da Vardar Ovası'na doğru faaliyetlerini yoğunlaştırmışlar, bu sayede bugünkü Yunanistan ve Bulgaristan'da Hacı Bektaş Veli'nin öğretilerini benimseyen pek çok tekke kurulmuştur. Keza Yeniçeri ordusuyla birlikte fetihlere iştirak ederek Vardar Ovası ve çevresine gelen bu Bektaşî baba ve dervişleri, bölgede devlet tarafından iskân edilen Yörük aşiretleri ile yerel halklar arasında Bektaşî öğretilerinin yayılmasını sağlamışlardır.³

Sultan II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet dönemlerinde Rumeli'de Osmanlı hâkimiyeti genişleyip yerleştikçe bölgede birbiri ardına Bektaşî tekkeleri de açılmıştır. Fetihlerle birlikte Rumeli'ye Anadolu'dan Yörük ve Tatarlar getirilip iskân edilmişlerdir. Yörük ve Tatarların iskânının ardından bölgede Evlad-ı Fatiha teşkilatı tesis edilmiş (Kayapınar, 2012: 47-106), böylece Vardar ovası, Küçük Vardar ve Büyük Vardar bölgesinde Türk yerleşimi gerçekleşmiştir (Duran, 2021: 5; Gökbilgin, 1957: 13, 327, 329). Ayrıca bölgede Ahilerin ve dervişlerin zâviyeleriyle birlikte teşkil ettikleri çiftlikler ve tarıma açtıkları topraklar zamanla bölgede Müslüman köylerin de kurulmasına olanak sağlamıştır. XVI. yüzyılda yaşanan Osmanlı-Safevi mücadelesi sırasında da Anadolu'daki Kızılbaş ve Alevilerin bir kısmının Rumeli'ye sürgüne tabi tutuldukları ve bunların da çevre bölgelerde yerleştikleri bilinmektedir (Yıldırım, 2008: 319). Osmanlı fetihleri sırasında orduyla birlikte gelen Kalenderi ve ön Bektaşî baba ve dervişleri hem fetihle önemli roller üstlenmişler hem de bölgede tekkeler kurarak İslamiyet'in yayılmasına katkı sağlamışlardır. Vardar ve yakın civar bölgelerde Bayezid Baba ve Otman Baba gibi Horasan erenleri faaliyet gösterip tekkeler kurmuşlar, bu tekkeler devlet adamları ve hayırseverler tarafından da mülkler vakfedilerek güçlendirilmiş, bu zatlar tarafından Hacı Bektaş düşüncesinin temsil edildiği bu tekkeler zamanla tamamen Bektaşî kurumlarına dönüşerek tarikatın bölgede neşvü nema bulmasına olanak sağlamışlardır.

1 Selanik'in Osmanlılar tarafından fethi için bkz. Kayapınar (2022a: 447-476).

2 BOA, TT.d, 1189; BOA, TT.d, 70; BOA, TS.MA.d, 7090; BOA, A.DVNSMHH.d, 13/1595.

3 Teselya bölgesinde Yörük yerleşimi hakkında bkz. Kayapınar (2022b: 247-269).

1. Bayezid Baba ve Çevresindeki Zatlar

Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşadığı anlaşılan Bayezid Baba'nın yaşamı hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Diğer pek çok Horasan ereninde karşımıza çıktığı üzere manevi bir işaretle bölgeye gelen Bayezid Baba, gazi bir eren olup kolonizasyon çalışmalarıyla Vardar bölgesi ve ovasının iskânında ve Türkleşmesinde etkili olmuştur. Bazı akademik çalışmalarda "Kalenderi dervışı" olarak tanımlanmaktadır (Kıral, 2022: 17-18). Bayezid Baba buraya tek başına değil, bir toplulukla gelip yerleşmiştir. Malkoçoğlu Bali Bey'in (v. 1508 veya 1510'lar) (Kayapınar, 2009: 110; Kıral, 2022: 12) de desteğiyle Babaköy adlı yerleşim birimin oluşmasını sağlamıştır. Bölgede ileri gelen bir Kalenderi-Bektaşî ereni olan Bayezid Baba ilk olarak Zağra kazasının Ahadevren köyüne yerleşip burada bir zâviye kurmuş, daha sonra Ahadevren köyü zâviyesi postnişinliğini Mü'min Baba'ya⁴ bırakarak kendisi Vardar tarafına yerleşmiştir. Ayrıca Bayezid Baba'nın yetiştirdiği halifelerin yakın çevrede faaliyet gösterdikleri de vakidir. Keza onun halifelerinden biri olan Hasan Baba'nın türbesi Yenice-i Vardar'ın Esirlik köyünde bulunmaktadır (Küçükdağ vd, 2015: 30, 93).

Osmanlı arşiv belgelerinde Bayezid Baba'dan "merhum",⁵ "e'izze-i kiram"⁶ve "aziz"⁷ olarak bahsedilmesinin ve türbesinin bulunduğu mahalin dışında, yaşamı ve şahsiyeti hakkında bilgiye rastlanmamaktadır. Bayezid Baba'nın hayatı ve faaliyetleri hakkında elimizdeki bilgilerin büyük bir kısmı Otman Baba Velayetnamesi'nde anlatılan menkıbelere dayanmaktadır. Velayetnameye göre Bayezid Baba, Otman Baba'dan daha önce Balkanlara gelmiş ve ilk olarak Çirmen Sancağına bağlı Hasköy-Kırcaali havalisinde faaliyet göstermiştir (Kayapınar vd, 2010a: 97-128). Daha sonra kurduğu zâviyeyi dervişlerinden Mü'min Baba'ya bırakıp Vardar tarafına geçmiştir. Vardar'da kurduğu âsitanesinde faaliyette iken Otman Baba ile karşılaşmış, sonra Hacı Bektaş Veli'yi ziyarete gidip döndükten sonra vefat etmiştir. Vefatının ardından Vardar'daki âsitanesine defnedilen Bayezid Baba'nın dervişleri kırkını burada yerine getirmişlerdir.⁸

Bayezid Baba'nın etrafındaki şahıslar içerisinde en önemlisi Malkoçoğlu Bali Bey'dir. Balkanlarda Bektaşîliğin yayılması ve tekkeler kurulması konusunda Malkoçoğlu ailesinin özel bir yeri vardır. Bayezid Baba ve âsitanesi Malkoçoğlu Bali Bey'in desteği ile vakıf mülklerine sahip olup gelişmiştir. Bu destek Bayezid Baba ile Bali Bey arasındaki yakın bağdan ileri gelmiştir. Bu ilişkinin ne zaman başladığı hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber birlikte seferlere iştirak ettikleri tespit edilmektedir. Bu maddi yakınlık beraberinde manevi yakınlığı da getirmiş, Bali Bey II. Bayezid tarafından kendisine temlik edilen Vardar-ı Kebir nahiyesine bağlı Babaköy'ü burada bir cami ve zâviye kurarak Bayezid Baba'ya vakfetmiştir (BOA, İE. EV, 13/1588).

Bayezid Baba Âsitanesi'ne Malkoçoğlu Bali Bey tarafından mülk vakfedildiğine dair çok sayıda arşiv belgesi vardır⁹ (Kılıç, 2020: 764-765). Mart 1725 tarihli arşiv belgesinde, "Sultan Bayezid Han tâbe serahu Selanik kazâsına *tâbi Vardar-ı Kebir* nâhiyesinde Babaköy nâm karyeyi Malkoçoğlu Bali Bey'e temlik oldu. Karye-i mezbûrede binâ eylediği câmi ve zâviyeye vakf ve tevliyyeti Bayezid Baba nâm azîzin zâtına ve evlâd-ı evlâdına ba'de'l-inkırâz Hasan Baba nâm azîze ve evlâd-ı evlâdına ve ba'de'l-inkırâz re'y-i hâkimü's-şer ile müstehakına tevcih oluna deyu şart ve tayin eyledikten sonra..." denilmektedir (Kılıç, 2020: 765). Bayezid Baba ile Malkoçoğlu Bali Bey'in yakın temasları "Osmanlı merkezî bürokrasinin dışında kalmaya çalışan ve bunun için iş birliğine giden bir ittifak olarak" değerlendirilmiştir (Kıral, 2022:

4 Mü'min Baba ve zâviyesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Kayapınar (2010b: 164-196).

5 Bkz. BOA, İE.EV, 28/3291; BOA BOA, AE.SAMD.III, 75/7531.

6 Bkz. VGMA, Defter nr. 1212, v.43; BOA, C.EV, 588/29688.

7 Bkz. BOA, AE.SMSI.III, 72/5318.

8 Bayezid Baba, Mü'min Derviş ve Otman Baba arasında yaşanan menkıbeler için bkz. Yalçın (2008: 105-114); Yurtoğlu (2012: 95-102).

9 BOA, İE. EV, 13/1588; BOA, C. EV, 162/8097; BOA, AE.SAMD. III, 183/17791.

18). Bayezid Baba ile yakınlıkları muhtemelen mürşid-talip seviyesine ulaşmıştı ki Bali Bey'in vefatının ardından cenazesi âsitanesine defnedilmiştir. Arşiv kayıtlarında Malkoçoğlu Bali Bey'in Bayezid Baba Zâviyesi'nde medfun olduğu zikredilmektedir.¹⁰

2. Bayezid Baba Âsitanesi'nin Bulunduğu Yer

Bayezid Baba'nın âsitanesini kurup faaliyet gösterdiği ve vefatı sonrası da defnedildiği yer araştırmalarda birbirinden farklı idari birimlerde gösterilmektedir. Âsitanenin günümüzde Kilkış (Kilkis) şehrine bağlı Evrepos Belediyesi sınırları içerisindeki Mesia adlı yerleşim merkezindedir. Osmanlı döneminde buranın Kilkış, Avrathisar kazasının merkezidir. Bu bölge Selanik'in kuzeyinde yer almaktadır (Konuk, 2011: 310, 312). XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı dönemi arşiv kayıtlarında Bayezid Baba Âsitane ve Türbesi'nin konumu "medine-i Selanik nevâhisinden/kazası muzafatından/kazasına tâbi Vardar-ı Kebir nahiyesinde",¹¹ "nahiye-i Vardar-ı Kebir tâbi-i kaza-i Selanik",¹² "Selanik neva hisinden Vardar-ı Kebir nahiyesine tâbi Babaköy dimekle marûf nâm karyede"¹³ olarak gösterilmektedir. XVIII. yüzyıla ait *Ve-saik-i Bektaşîyan*'da ise zâviyenin inşa edildiği yer "Selanik'in Vardar Nahiyesi'ne bağlı Babaköy" şeklinde geçmektedir (Değerli ve Küçükdağ, 2017: 107).

1826 yılında Bektaşilik yasaklanıp Bayezid Baba Âsitanesi emlakı zaptedilip âsitane yıktırılırken tutulan kayıtlarda ise "nâhiye-i Vardar'da Baba karyesinde",¹⁴ "Selanik sancağında/kazasında Vardar-ı Kebir nahiyesinde Baba karyesinde"¹⁵ şeklinde geçmektedir. Elimizdeki arşiv belgelerinin bazılarında ise Bayezid Baba Zâviyesi'nin yeri "Yenice-i Vardar der liva-i Selanik merhum Bali Bey bin Malkoç karye-i Babaköy",¹⁶ Bayezid Baba Vakfı'nın yeri "Yenice-i Vardar nahiyesi Babaköy karyesi"¹⁷ olarak gösterilmektedir. Bu durumda arşiv belgelerinin çoğundaki ifadelerle göre Bayezid Baba Âsitanesi ve Türbesi Selanik kazasının Büyük Vardar nahiyesine bağlı, aynı zamanda Bayezid Baba'ya vakfedilmiş ve onun adıyla kurulmuş olan Babaköy'de bulunmaktaydı. Bu köy XIX. yüzyılın ikinci yarısında bazen Yenice-i Vardar nahiyesine bağlanmıştı. Ayrıca bu köy bazı arşiv kayıtlarında doğrudan Bayezid Baba'nın adıyla da anılmaktadır.¹⁸

3. 1826'ya Kadar Bayezid Baba Âsitanesi ve Vakıfları

XVI. yüzyıl tapu tahrir defterlerinde âsitane "Âsitane-i Bayezid Baba" başlığı altında kayda geçirilmiştir. Âsitane terimi bir tarikatın veya kolunun merkezi konumundaki büyük tekkeler için kullanılmıştır (Pakalın, 1971: 94). Bu durumda Bayezid Baba'nın ilk tesisinde bölgede âsitane olarak kurulduğu anlaşılmaktadır. Ancak daha sonraki dönemlere ait kayıtlarda zâviye olarak geçmektedir. Bu değişimin sebebi Hasköy-Kırcaali havalisini kendisine merkez seçen Otman Baba'nın âsitanesinin bölgede merkez konumuna gelmesi olarak görülmüştür (Konuk, 2011: 312).

Arşiv kayıtlarına göre Bayezid Baba Âsitanesi, Selanik nahiyelerinden Vardar'a bağlı Babaköy'de hayır sahiplerinden ve akıncı beylerinden Malkoçoğlu Bali Bey tarafından inşa ettirilmiştir. XV. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Bayezid Baba Âsitanesi uzun yıllar hizmet vermiştir. Bayezid Baba Âsitanesi bünyesinde Bayezid Baba'nın türbesini de barındırmıştır. Elimizdeki arşiv kayıtları Bayezid Baba Âsitanesi ve bu kuruma bağlı vakıfların XVI.-XIX. yüzyıllar arası geçirdiği tarihi seyri de aydınlatmaktadır. XVIII. yüzyıla ait arşiv kayıtlarında artık buranın zâviye olarak da anılmaya başladığı dikkat çekmektedir.

10 BOA, C. EV, 495/25031; BOA, EV. EMH, 134/8; Kılıç (2020: 765).

11 BOA, İE.EV, 13/1588; 28/3291; VGMA, Defter nr. 663, s.265.

12 VGMA, Defter nr. 663, s.187.

13 VGMA, Defter nr. 1212, v.43.

14 BOA, MAD, 9732, s.18, 109; BOA, MAD, 9772, s.144; 9773, s.73.

15 BOA, EV.EMH, 134/8.

16 BOA, EV.MH, 1270/41.

17 VGMA, Defter nr. 2389, s.91-92; 2393, s.159-160, 165; 2394, s.85-86.

18 VGMA, Defter nr. 1207, 87, 184.

Konuk'un da yaptığı araştırmada ortaya koyduğu gibi (Konuk, 2011: 313) tarihi süreçte Bayezid Baba Âsitanesi'yle ilgisi ve bağı olan üç vakıf kurulmuştur.

Bu vakıflardan ilki Ali Bey Vakfı'dır. Arşiv kaydında Bayezid Baba Zâviyesi'ne bağlı Ali Bey Vakfı'nın günlük 2 akçe ödenekle nazırı olan Seyyid Mahmut'un vefatı üzerine yeni bir görevli tayini söz konusu olmuştur. Vakıf mütevellisi 6 Şubat 1670 tarihli yazısında nazırlık görevine layık olduğunu düşündüğü Ahmet'in getirilmesini talep etmiştir. Bu arşiv belgesindeki bilgiler zâviye mütevellisinin Ali Bey Vakfı üzerinde yetkili olduğunu, vakfın nazırlık adı verilen görevi ise başka bir kişinin idare ettiğini göstermektedir.¹⁹ Vakıflar arşivindeki 4 Aralık 1690 tarihli kayıta ise Ali Bey Vakfı'nın nazırlık ücreti 5 akçe olup (Konuk, 2011: 313), Abdullah oğlu İbrahim Efendi'nin vefatı üzerine bu göreve Ahmet Efendi getirilmişken dışardan Mustafa adlı kişinin haksız müdahalesi söz konusu olmuştur. Selanik kadısının devreye girmesiyle Mustafa'nın vakıf mütevellisi olmak için usulsüz bir şekilde berat aldığı, böylece asıl hakkı olan Ahmet Efendi'ye gadr ettiği anlaşılmıştır. Durum düzeltilip görev asıl sahibi olan Ahmet Efendi'ye aide edilmiştir.²⁰

Âsitaneye bağlı ikinci vakıf Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı'dır. Bayezid Baba Âsitanesi için Malkoçoğlu Bali Bey bir de evladiyet ve meşrutiyet üzere ²¹vakıf kurmuş, Babaköy'ün aşarını da bu âsitaneye şart ve tayin ettirip zâviyedarlığı Bektaşî yolundan zâviyedarlara bırakmıştır.²² "Vakıf şartına bakıldığında köyden elde edilen öşür ve diğer mahsullerin gelirleri ilk olarak vakıf görevlilerine verilmiştir. Sonra âsitane ve türbede gereklilik arz eden bakım ve tamirden sonra artan gelir, âsitanede postnişin olan Bektaşî şeyh ve dervişlerine ve gelip geçen misafirlerin iaşelerine sarf ediliyordu. Ayrıca zâviyenin vakfını idare edecek kişilerin Bayezid Baba'nın evlatlarına, eğer Bayezid Baba'nın soyu tükenirse Hasan Baba'nın evlatlarına, Hasan Baba'nın da soyu tükenirse şer'î olarak bilgili kişilerim oylarıyla hak eden şahıslara verilmesi şart koşulmuş idi".²³

Tapu tahrir defterlerinde Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı'na ilk olarak 1514 tarihine ait kayıta rastlanmaktadır. Bu kayıta Bayezid Baba Âsitanesi'nin yer aldığı köyün adı Türk köyü manasında "Türkohor" olarak kullanılmakta, 1528 tarihli tapu tahrir kaydında ise Babaköy olarak geçmektedir (Kayapınar, 2009: 110). Bu dönemde köy Türk köyü olarak anılmakta ise de köyde 49 hane ve 16 kadar mücerret Müslümanın yanı sıra 30 Hristiyan hane ve 4 gayrimüslim bîve vardı. Vakfın geliri ise 11.295 akçeydi (Kayapınar, 2009: 109, 112).

Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı ve Bayezid Baba hakkında XVI. yüzyıla ait en teferruatlı Osmanlı tapu tahrir kaydı 1569 tarihli 723 nolu defterdedir. Bu defterde Bayezid Baba Âsitanesi'nin bulunduğu Vardar nahiyesine bağlı Babaköy hakkında detaylı bilgiler de mevcuttur. Babaköy'ün önemli bir kısmı "Hizmekârân-ı Âsitane-i Bayezid Baba" başlığı altında kayda geçirilen dervişler ve görevliler oluşturmaktadır. Bu durum Bayezid Baba Âsitanesi'nin büyüklüğünü göstermektedir. Nitekim bu kayıta âsitanede 35 kadar derviş ve görevli ismi verilmektedir. Bu 35 derviş ve görevli âsitanenin hizmetkârları olarak belirtilmekle birlikte, âsitanedeki görevlerine binaen her türlü vergiden muaf tutulmuşlardı. Ayrıca bu görevlilerden biri said, biri dede, birisi imam olarak anılırken otuz ikisi derviş unvanıyla zikredilmekteydi (Kayapınar, 2009: 113).

Neval Konuk, 1718-1726 yılları arasında Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı'nın gelirleri, vakıf mülkleri, vakıftaki görevler, görevliler ve aldıkları ücretler hakkında şu bilgileri derlemiştir:

19 BOA, İE. EV, 13/1588.

20 VGMA, Defter nr. 725, s.14.

21 BOA, AE.SAMD.III, 75/7531.

22 VGMA, Defter nr.1212, v.43.

23 BOA, AE.SMST.III, 72/5318; BOA, C.EV, 398/20177; Altı, 2022: 268-269.

“Bu kayıтта hâtiplik, kayyumluk ve muallim-i sıbyanlık ücreti belirtilmiştir. Muallim-i sıbyan ücreti olarak 15 akçe verilmiştir. Gömü köyünü zâviyenin gelirleri için vakfetmiştir. Ayrıca vakfın yönetimini de zâviyede şeyh olanların idaresine bırakmıştır. Yenice-i Vardar’a bağlı 5.464 akçeyi, Pazar Ayakomi köyünün 5.464 akçelik gelirini zâviyeye bağışlamıştır. Bu vakfın ikinci bir kaydı daha bulunmaktadır. Buna göre mütevellileri vakıf evlatlarından Ali’nin oğulları Halit ve Mustafa Bey’dır. İkinci mütevellî olarak 1 Kasım 1722’de Ali bin Hüseyin geçmiştir. 19 Şubat 1725’te üçüncü defa tekrar Halit ve Mustafa Bey mütevellî olurlar. Onlardan sonra, 11 Mayıs 1725’te vakıf evlâdı Seyyid Hasan ve sonra yine vakıf evlâdı diğer Seyyid Hasan mütevellî olurlar. 30 Mayıs 1726’da Divân-ı Hümâyûn kâtiplerinden Ahmed Naim Efendi bin Mustafa Efendi geçer. 14 Eylül 1723’te Nazır görevlisi Hacı İbrahim bin Hacı Hamza atanır.” (Konuk, 2011: 313)

1736 yılında Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı tevliyeti Mustafa ve Halid’in müşterek olarak üzerlerinde iken Mustafa vefat etmiştir. Hissesi oğlu İsmail’e intikal etmiş, yine müşterek bir şekilde Mustafa oğlu İsmail ile Halid birlikte tevliyet görevini ifa etmişlerdir.²⁴ 1741 yılında ise İsmail ve Halid’in geride evlat bırakmadan vefat etmeleri üzerine Malkoçoğlu Bali Bey evladından Hasan ve Mehmet tevliyet görevinin kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Yapılan tahkikat sonucunda bu istek uygun bulunarak Bayezid Baba Âsitanesi’nin bağlı bulunduğu Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı’na Hasan ve Mehmet isimli kişiler müşterek olarak mütevellî atanmışlardır.²⁵

1743 tarihinde ise zâviye ve vakıf yönetiminde zorunlu bir değişikliğe gidilmiştir. Keza XVIII. yüzyılın başlarında âsitane postnişin olarak görevlendirilen Hacı Ahmet oğlu Şeyh Mehmet’in 25 senedir vakıf gelirlerini kendisi için harcadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple âsitane harap hale gelmiştir. Netice olarak 29 Mart 1743 tarihinde Hacı Ahmet oğlu Şeyh Mehmet âsitanedan uzaklaştırılmış, vakıf şartları gereği âsitane Hacı Bektaş Veli Âsitanesi’nde seccadenişin ve Hacı Bektaş Veli evladından Hacı Feyzullah Efendi’nin arzıyla Bektaşî tarikatından Teslim Abdal lakabıyla bilinen Derviş Ali Bektaş postnişin ve mütevellî tayin edilmiştir.²⁶ (Değerli vd, 2015: 138)

Arşiv kayıtlarında Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı mütevellileri vakıf evlatlarından Hasan ve Mehmet Ömer’in 1754 yılında ölmüş olmaları hasebiyle, görevi vakıf şartları gereği yine vakıf evlatları Seyyid Turhan, Seyyid Abdullah, Seyyid Cafer, diğer Seyyid Abdullah, Hüseyin, Halil, Osman ve İbrahim müştereken paylaşmışlardır.²⁷ Aynı yılın sonlarında meydana gelen padişah değişikliğinin ardından bu kişilerin beratları yenilenmiştir.²⁸

Bayezid Baba Zâviyesi postnişinliği Derviş Ali (Teslim Abdal)’nin uhdesinde iken, 1773 yılında buradaki tekke-i latife, cami-i şerif, türbe-i münife görevlileri, vakıf nâzırı ve diğer ilgili köy sakinleri meclis-i şer’e gelerek bazı isteklerde bulunmuşlardır. Bu görevliler ve kişiler zâviye vakfına tahsis edilen Babaköy’nün yıllık mahsul ve aşar gelirlerinin vakfın görevlilerine sarf edildikten sonra kalan meblağın zâviyenin tamir ve onarımına, fazlasının tarik-i Bektaşiyeden tekkede postnişin olan zat ile tekke fukarasına, ayrıca ayende ve revende (gelip giden) misafirlerin yemek ihtiyaçlarına harcanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu harcama usulünün zâviye kurulduğundan beri vakfiye şartı olduğunu vurgulamışlardır. Ardından uzun zamandır tamir ve onarım yapılmadığından tekke, türbe, cami ve etraf duvarları ile Malkoçoğlu Bali Bey’in köye açtığı suyunun hark ve kanallarının harap hale gelip tamire muhtaç durumda olduklarını haber vermişlerdir. Arzuları uzun zamandır vakıf mütevellisi bulunan Cafer

24 VGMA, Defter nr. 663, s.187.

25 VGMA, Defter nr. 663, s.265.

26 VGMA, Defter nr. 1212, v.43.

27 BOA, AE.SMSI.III, 72/5318.

28 BOA, C. EV, 523/26429.

Bey ve Osman Bey'in gelir fazlasını tevdi ettikleri vakıf nâzırı Haseki Ahmet Ağa tarafından gerekli tamiratın yaptırılması ve baki kalan fazlasının tekke fukarasının yemek masraflarına harcanmasıydı. Bu istek üzerine âsitane-i Bayezid Baba'nın durumu ve vakıf gelirleri kontrol edilmiş, 34 nefere sahip âsitane'nin 5.464 kuruş geliri hesap edilmişti.²⁹

Âsitane ve eklentilerinin gerekli tamiri görüp görmediği tespit edilememektedir. Ancak âsitane postnişini Derviş Ali (Teslim Abdal)'nin vefatından sonra bir müddet boş kalan postnişinliğe 1818 yılında yine Hacı Bektaş Veli Âsitanesi seccadenişini Hacı Feyzullah Efendi'nin arzıyla Derviş İsmail getirildiği görülmektedir.³⁰ Bununla birlikte 1820 yılına gelindiğinde Bayezid Baba Zâviyesi'nde Malkoçoğlu Balı Bey Vakfı mütevellilerinin hepsi geride evlat bırakmadan vefat etmişlerdir. Böylece vâkıfın soyu münkariz bir duruma gelmiştir. Bu durumda vakıf şartlarına göre mütevellilik görevine Bektaşî tarikatından, ehil bir görevlinin getirilmesi gerekmektedir. Görevin boş olması ve zâviyenin harap duruma düşmesi sebebiyle eski sadrazam Ali Paşa'nın baş müezzini ve erbab-ı istihkakdan Ömer Halife vazifenin kendisine tevcih edilmesini talep etmiş ve bu talebi 18 Kasım 1820'de yerine getirilmiştir.³¹

Nitekim 1821 yılına gelindiğinde Bayezid Baba Âsitanesi'ne tabi 28 nefer Bektaşî dervişine ilave olarak 31 nefer kadar da Müslüman olmayan köy ahalisi vardı. Vakıf geliri olarak 5.464 kuruş kaydedilmişti. Bununla birlikte zâviye postnişini Derviş İsmail'in sunduğu arzuhale göre babasının vefatından sonra kendisinin uhdesine verilen zâviyedarlığın maddi işlerinin görülmesi için vekil tayin edilen Derviş Hasan'ın bazı yolsuzlukları zuhur etmişti. Derviş Hasan kazan ve dükkân gibi vakıf mallarını kiraya vermişti. Ancak bunların iki senelik kiralari ve ücretleri ortada yoktu. Derviş Hasan'ın başka türlü türlü fesahata cesareti bir yana, Bektaşî yolundayım iddiasında bulunan Cerrah Hacı Dede, Selanik'te Kara Baba Tekkesi'nde Mehmet Baba ve beş kadar Bektaşî nefer bir olup Bayezid Baba Zâviyesi zâviyedarlığını zabt etmeye kalkışmışlardır. Postnişin Derviş İsmail tüm bu taarruzların ve yolsuzlukların ortadan kaldırılmasını istemişti.³² 1821 yılı sonunda benzer bir şikâyet vakıf mütevellisi Ömer Halife'den gelmiştir. Mütevelli Ömer Halife verdiği dilekçede Bayezid Baba Zâviyesi'nde medfun Malkoçbeyoğlu Bali Bey Vakfı'nın Babaköy isimli köy ve gayriden hâsıl olan aşar ve örfi vergilerini tahsil ederken Ali isimli zalim tarafından müdahale edildiğini haber vermiştir. Bu zalim kişinin korkusundan köy ahalisi peşan olup dağılmış, Ali isimli bu zorba köyde kendisine çiftlik kurarak ziraat yapıp vergi de vermemiş, onun ölümünden sonra bu defa oğlu Humbaracı İsmail adlı kimse babası gibi zulme kalkışmıştır. Mütevelli Ömer Halife tüm bu olan biteni anlattıktan sonra İsmail adlı bu kişinin zulmünün ortadan kaldırılmasını ve Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı'nın hakkı olan vergileri tahsil edebilmesi için Selanik valisinden kendisine bir kıta yazı verilmesini talep etmiştir.³³

Mütevelli Ömer Halife iki yıl kadar görevde kalabilmiştir. Aralık 1822 tarihi itibarıyla görevden uzaklaştırılıp yerine kendi arzuhali ile önce Mehmet Ağa getirilmiş, o da altı ay geçmeden görevine son verilerek tevliyyete Seyyid Mehmet Nuri getirilmiştir. Ömer Halife sadrazamlık makamına yazdığı dilekçede Bayezid Baba Zâviyesi'nde Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı'nın vakıf evlatlarının soyunun kesilmesi üzerine harap hale gelen zâviyede kendi isteğiyle mütevelli tayin edildiğini, ancak kısa bir süre sonra yüklü miktarda borca girmiş durumdayken ve ortada herhangi bir sebep yok iken görevden el çektiliğini belirterek büyük haksızlığa uğradığını belirtmiştir. Bu durumun düzeltilmesini ve maduriyetinin giderilmesi için yeniden Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı tevliyyet görevinin kendisine iadesini talep etmiştir.³⁴ Nitekim 1823 yılı içerisinde görev tekrar Ömer Halife'ye aide edilmiştir.³⁵ 1826'da Bektaşî

29 BOA, AE.SMST.III, 72/5318.

30 BOA, C. EV, 588/29688; BOA, C. EV, 124/6153.

31 BOA, C. EV, 523/26429; 124/6153; 165/8203.

32 BOA, C. EV, 124/6153.

33 BOA, C. EV, 495/25031.

34 BOA, C. EV, 176/8203.

35 BOA, EV.EMH, 134/8.

yasağı sırasında Bayezid Baba Zâviyesi'nin de yıktırılması dolayısıyla tutulan kayıtlarda buranın son görevlisinin Ömer Halife olduğu ve ancak yasağın uygulandığı sırada ortada bulunmadığı zikredilmektedir.³⁶ Bununla birlikte 1842 yılına ait ir arşiv kaydından Seyyid Ömer Halife'nin verdiği bir dilekçede Malkoçoğlu Bali Bey'in inşa ettirdikleri cami vakfının tevliyet görevinin kendisinde olduğunu, fakat birkaç senedir ihtiyarladığından layıkıyla görevini yerine getiremediğini, bu sebeple Tanzimat Fermanı gereği göreve başkasının getirilmesini talep etmiştir. Oysa bu tarihte tevliyet görevine Malkoçoğlu Bali Bey'in soyundan gelen Seyyid Ali Bey ile Seyyid Mahmut Bey talip olmuştur.³⁷

Üçüncü bir vakıf Bayezid Baba ismiyle kurulmuştu. Daha doğrusu Malkoçoğlu Bali Bey'in âsitanesi için vakfettiği Babaköy zamanla Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı mülkü olarak resmi kayıtlarda yer almıştı. Ancak arşiv kayıtlarında genel olarak Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı ile Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı birlikte zikredilmektedir. Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'nın mütevellisi Mehmet Sadık'ın padişah değişikliği sebebiyle elindeki berat 24 Mayıs 1695 tarihinde yenilenmişti. Bu berat yenilemesi yapılırken vakıf mütevellisi Mehmet Sadık'ın "her yönüyle göreve layık ve müstehak" olduğu vurgulanmıştır. Mehmet Sadık daha önce belirlenmiş şekilde vazifesine devam edecek, vâkıfın ruhu ve devletin devamı için dua görevini de aksatmayacaktı.³⁸ 15 Nisan 1700 tarihinde günlük 20 akçe yevmiye ile mütevellileri Mehmet oğlu Mehmet, Hacı Mehmet ve Mustafa isimli zatlardı (Konuk, 2011: 313). Bu müşterek mütevellilerden Hacı Mehmet, Ekim 1701 tarihi itibarıyla ve kendi rızasıyla görevini Murat Mehmet'e devretmiştir.³⁹ 1703 yılında ise Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'nda müteveli olarak Mehmet oğlu Çavuşzâde Murat'ın kendi rızasıyla görevi devrettiği Hüseyin oğlu Ali bulunuyordu. Ayrıca tevliyetin hissedarları olarak İbrahim oğlu Seyyid Hasan, Seyyid Ahmet, Seyyid Mehmet ve diğer Seyyid Hasan müşterek bir şekilde mutasarrıf idiler. O sırada Uzuncaabad Hasköy kazasına tabi Tatar köyünden Murat Bey oğulları ile Paşa köyünden Cafer Bey oğulları ortaya çıkıp geliri Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'na ait olan Babaköy'de yetişen mahsulden kendileri de hisse istemişlerdir.⁴⁰ Benzer bir müdahale 1713 yılında bu defa Malkoçbeyoğlu Murat Bey⁴¹ Vakfı mütevellileri Seyyid Mehmet ve Seyyid Hasan'dan gelmiştir. Seyyid Mehmet ve Seyyid Hasan isimli şahıslar mütevellisi oldukları vakfın geliriyle iktifa etmeyip Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı gelirlerinden de pay almak için müdahalede bulunmuşlardır. Her iki müdahalede de Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı mütevellisi Hüseyin oğlu Ali yetkililere başvurarak müdahalenin ortadan kaldırılmasını talep etmiştir. Bu talebe karşılık sancak ve kaza idarecilerine Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'na bu tür kanunlara aykırı ve vâkıf şartlarına uymayan bir müdahalenin yaptırılmaması emredilmiştir.⁴²

Bayezid Baba Âsitanesi bünyesinde Malkoçoğlu Bali Bey tarafından bir de Babaköy'de cami inşa ettirilmişti.⁴³ Bânisinin adıyla da anılan bu cami için de müezzinlik ve kayyımlik gibi hizmetlerinin yürütülebilmesi amacıyla bir vakıf kurulduğu tespit edilmektedir. 1700 tarihinde günlük 10 akçe yevmiye ile Ahmet oğlu Mehmet zâviye bünyesindeki camide müezzinlik ve kayyumluk vazifesindeydi (Konuk, 2011: 313). Bayezid Baba Âsitanesi'nin yanındaki Bayezid Baba Köyü Camisi'nin imam, hatip, kayyımlik ve sıbyan muallimliği görevinde 1718 yılı itibarıyla Mehmet Halife bulunmaktaydı.⁴⁴ Mehmet Halife'den sonra bu görevlere 6 Eylül 1724'de kardeşi Mahmud Bey atanır. Daha sonra bu göreve 1 Eylül 1725'de ulemadan Derviş Ali atanmışsa da bir müddet sonra görevden alınmıştır. Yerine 25 Tem-

36 BOA, MAD, 9772, s.144; 9732, s.18.

37 BOA, EV.EMH, 1334/8.

38 BOA, İE.EV, 28/3291.

39 BOA, C. EV, 309/15706.

40 BOA, AE.SAMD.III, 75/7531.

41 BOA, C. EV, 354/17972.

42 BOA, AE.SAMD.III, 183/17791.

43 BOA, C. EV, 398/20177.

44 VGMA, Defter nr. 725, s.14.

muz 1726'da Yusuf bin Ahmed atanmıştır (Konuk, 2011: 313). Nitekim 1753'de Malkoçoğlu Bali Bey Camii'nde günlük dört akçe ile cüz okumak üzere Ali oğlu Mustafa görevlendirilmiştir. 1756 yılında ise Bayezid Baba Köyü Camii'nde günlük 8 akçe ile müezzinelik ve iki akçe ile cüz okumak üzere Ali oğlu İbrahim tayin edilmiştir.⁴⁵

4. 1826 Bektaşî Yasağı Sırasında Bayezid Baba Âsitanesi ve Türbesi

1826 yılı ortasında Yeniçeri Ocağı ile birlikte ocakla bağı bulunduğundan Bektaşilik de yasaklanmıştır. Bu yasaktan Rumeli tekkeleri içerisinde Bayezid Baba Zâviyesi de ağır bir şekilde etkilenmiştir. Yasağın uygulanması sırasında Bayezid Baba Zâviyesi'ne gelen memurlar postnişinlik makamının boş olduğunu görüp Tophane-i Amire Nazırı Hacı Ali Bey marifetiyle zâviyedeki Bektaşilere ait odalar yıktırılıp imha edilmiş, orada bulunan kitaplar ve aşıların sayımı yapıp defterlere kaydedilmiştir. Ayrıca zâviyenin yıktırılması sırasında Babaköy ile civarda bulunan Işıklar köyünün aşar geliri ve vergilerinin zâviye vakfına ait olduğu tespit edilmiştir. Bayezid Baba'nın yıktırılmayan türbesine ise vakıf mütevellisi Ömer Halife ortada olmadığından, ortada olsa bile istihkakı bulunmadığından, bölge ileri gelenlerinin ve ahalinin meşihata ehil olduğuna dair bilgi verdikleri, Atina ahalisinden ve Rifai tarikatından Ahmet oğlu Şeyh Hüseyin türbedar, zâviyedar ve mütevellî tayin edilmiştir.⁴⁶ Böylece Bayezid Baba Zâviyesi'nde Bektaşî faaliyetine son verilmiş ve burası Rifai tarikatına devredilmiştir. Zâviye vakfının sahip olduğu emlakın hasılatının ise Asakir-i Mansure masraflarına tahsis edilmek üzere mukataat hazinesine gönderilmesi istenmiştir.⁴⁷

Âsitane'nin yıktırılmasının ardından 22 Kasım 1827 tarihi itibarıyla emlak ve eşyalarına hazine tarafından el konulmuştur.⁴⁸ Bu tarihte Çirmen mutasarrıfı Esat Paşa tarafından hazırlanan bir rapordan Bayezid Baba Âsitanesi'nin 25 dönüm tarla ve 5 dönüm çayır ile bir meydan odası, türbe, oda, mutfak, samanlık, ahır ve dükkân gibi eklentilere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Âsitane'de eşya olarak ise 48 kıyye bakır, 3 adet halı, 1 adet kilim, 5 adet kazan, 16 adet seccade ve 23 adet şamdan memurlar tarafından kayda geçirilmiştir. Âsitane yıktırılırken zapt edilen emlak ve emvalinin defteri Şeref Efendi tarafından hazırlanıp gönderilmiştir.⁴⁹ Âsitane'ye gelir getiren Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı'ndan olan Babaköy'deki arazilerin işletme hakkı Hasip Paşa'ya bırakılmıştır.⁵⁰ Nitekim Selanik sancağı mutasarrıfı Mustafa Paşa'dan gelen yazı ve Selanik kadısının hazırlattığı defterden 1828 yılında zâviye mülklerinden 1.925 kuruş gelir elde edildiği, bunun 695 kuruşunun âsitane masraflarına harcanıp kalan 1.230,5 kuruşun emir gereği mukataat hazinesine aktarıldığı anlaşılmıştır.⁵¹ 1830'da Selanik sancağına gönderilen bir yazıda geriye dönük olarak zâviye vakfının köy ve arazilerinden elde edilen hasılatın 1826, 1827 ve 1828 yıllarına ait dökümlerinin gönderilmesi, zimmetlerinde kalanlar var ise tespit edilip tahsili emredilmiştir.⁵² 1831 yılında ise Bayezid Baba Zâviyesi mülklerinden 1.752 kuruş gelir elde edilip yine hazineye aktarılmıştır (Maden, 2020: 390, 396-397, 398, 400, 412, 414, 419). Bu arada zâviye mülkleri arasında bir de boza dükkânının varlığı tespit edilmiştir (Kılıç, 2020: 769-770).

5. 1826 Bektaşî Yasağı Sonrası Bayezid Baba Zâviyesi ve Türbesi

Bu süreçte Bayezid Baba'nın âsitane olma özelliği tamamen ortadan kalkmıştır. 1826 Bektaşî yasağı sonrası uzun süre yıkık halde ve türbe mahallinden ibaret kalan kurum, zamanla zâviye ve vakıf hizmetini yeniden üstlenmiştir. Bektaşilik yasaklanıp tekkeler yıktırıldıktan sonra müştemilatlarındaki mescit ve

45 VGMA, Defter nr. 1207, s.87, 184.

46 BOA, MAD, 9772, s.144; 9732, s.18.

47 BOA, MAD, 9732, s.18; 9773, s.73.

48 VGMA, Defter nr. 2975, s.4.

49 BOA, MAD, 9732, s.109.

50 VGMA, Defter nr. 2975, s. 4.

51 BOA, MAD, 9732, s.109.

52 BOA, MAD, 9773, s.73.

camilerin hizmetlerine devam etmeleri, buralardaki tevliyet ve hitabet cihetlerine uygun kişilerin tayin edilmeleri istenmişti.⁵³ 1833 yılında Bayezid Baba Âsitanesi bünyesindeki Malkoçoğlu Bali Bey Camii vakfının en son Seyyid Ömer Halife'nin üzerindeki mütevellilik görevi ondan alınarak Seyyid Ali Bey ve Seyyid Mahmut Bey'e bırakılmıştır. Bu görev devri ihtiyar halinden dolayı vazifeyi sürdürmekte zorlandığını belirten Seyyid Ömer Halife'nin isteği üzerine gerçekleşmiştir. Oysa bu devir teslimin başka sebebi de bulunmaktadır. O da Malkoçoğlu Bali Bey'in soyunun kesildiği gerekçesiyle daha önce göreve talip olan Seyyid Ömer Halife'nin usulsüz bir şekilde tevliyete gelmesinin ortaya çıkmasıdır. Keza Temmuz 1833 tarihinde Gazi Malkoçoğlu Gazi Murat Bey Vakfı mütevellileri, yukarıda ismi geçen Seyyid Ali Bey ve Seyyid Mahmut Bey Malkoçoğlu Bali Bey'in soyundan geldiklerini ve vakıf evladı olduklarını dile getirerek görevin kendilerine verilmesini istemişlerdir. Şahitler de dinlenilerek bu istek yerinde bulunup Seyyid Ömer Halife görevden uzaklaştırılmış ve tevliyet bu iki zata müştereken tevcih edilmiştir.⁵⁴ Bu şekilde Bayezid Baba Âsitanesi'nin 1826 sonrası ilk etapta türbe kısmı ile camisi vakıf gelirleriyle birlikte faaliyetlerini devam ettirmiş, ancak buradaki Bektaşî faaliyeti sekteye uğramıştır. Bayezid Baba Zâviyesi'ne bağlı köylerin gelirleri 1837'e kadar hazineye aktarılmış, bu tarihte bir miktarı türbedara bırakılıp kalanı eskiden olduğu gibi nahiyede bulunan Malkoçbeyoğlu Bali Bey Vakfı'na tahsis edilip, Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı mütevellisi olarak da az önce adları geçen Seyyid Ali Bey ve Seyyid Mahmut Bey tayin edilmiştir. Ayrıca vakfın işlerine ve işleyişine dışarıdan yapılan müdahalelerin önlenmesi emredilmiştir.⁵⁵

1867 yılında Bayezid Baba Zâviyesi'nin bulunduğu Babaköy'ün hangi vakfa tabi olduğu konusu gündeme gelmiştir. Bu tarihte köyde keten, buğday ve bostan ürünlerinden 5.464 kuruş gelir elde edildiği anlaşılmakla beraber köyün Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı dâhilinde yer aldığı ifade edilmiştir. Ayrıca Bayezid Baba Vakfı'na köy arazisinden hiçbir şekilde nesne tahsis edilmediği belirtilmiştir.⁵⁶ Bu konu bir defa da 1872 yılında gündeme gelmiş, orada da yapılan incelemede aynı sonuca varılmıştır.⁵⁷

Zamanla Bektaşî yasağının yumuşamasıyla yeniden canlandırılan Bayezid Baba Zâviyesi, âsitane hüviyetiden çıkarak zâviye şeklinde XX. yüzyılın başlarına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür⁵⁸ (Mikov, 2008: 133). 1904, 1905 ve 1909 tarihli arşiv kayıtlarında Babaköy'de mukataalı 4 bab konak ve 26 hane, yerleriyle ve bazıları ahır gibi müştemilatıyla Bayezid Baba Vakfı'na ait bulunuyordu. Bu bilgiler Bayezid Baba ismiyle bir vakfın XX. yüzyılın başlarında hâlâ bölgede faaliyette olduğunu göstermektedir.⁵⁹

Balkan savaşları sırasında Bayezid Baba Zâviye ve Türbesi'nin bulunduğu Kılış şehri Bulgar işgaline uğramıştır. İşgal sırasında şehirdeki eski eserleri tespit etmek ve bu eserleri Sofya'ya göndermek üzere görevlendirilen Bulgaristan Ulusal Müzesi Müdürü Bogdan Filov, Kılış'ta 13 Mart 1912'de çok top atışı yapıldığını söylemiştir (Konuk, 2011: 310). Bu savaş ortamından zâviye ve türbenin olumsuz etkilediğini tahmin etmek güç değildir. Şehir Bulgar işgalinden sonra Yunan hâkimiyetine terk edilince Türkler şiddete başvurulmak suretiyle hicrete zorlanmıştır. Kılış muhacirlerinin bir kısmı 1917'de Yeni Zağra'ya geçmişlerdi. 23 Kasım 1922 tarihli bir belgede Yunanlıların Langaza, Kılış ve çevredeki bölgelerde yaşayan Müslüman ahaliyi tamamen katledip evlerine Yunan çetecilerinin yerleştirildiği, bu arada bölgedeki Bayezid Baba halifelerinden ve mezarı Yenice-i Vardar kazası Esirlik köyünde bulunan Bektaşî şeyhi Hasan Baba'nın da aralarında bulunduğu ileri gelen çok sayıda Türk'ün şehit edildiği anlaşılmıştır⁶⁰ (Konuk, 2011: 310; Kılıç, 2020: 769).

53 BOA, MAD, 9773, s.73.

54 BOA, EV.EMH, 134/8.

55 BOA, MAD, 9776, s.127.

56 BOA, EV.MH, 1270/41.

57 VGMA, Defter nr. 2975, s.4.

58 VGMA, Defter nr. 5141, s. 2.

59 VGMA, Defter nr. 2389, s.91-92; 2393, s.159-160, 165; 2394, s.85-86.

60 BOA, HR. İM, 42/4.

1924 nüfus mübadelesinde Avrathisar mübadilleri de Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Tekirdağ, Çatalca, Karaman ve Niğde'ye yerleştirilen (Konuk, 2011: 311) bu mübadiller arasında Bayezid Baba Türbesi'yle ilişkili Bektaşî baba ve dervişleri de bulunmaktadır. 1850'lerde Kara Sinan köyünde dünyaya gelen ve yıllarca Selanik'te Bektaşî Babalığı yapan Kara Ahmet Baba bunlardan biridir. Kara Ahmet Baba mübadele sonrası Tekirdağ'ın Şarköy ilçesinin Uçmakdere köyüne yerleşmiş, daha sonra Tekirdağ merkeze bağlı Kılavuzlu köyüne gelip oradaki mürşitlerle tanışmıştır. Kılavuzlu köyünde Alimşah Ahmet Baba ile yakın dostluk kurmuştur. Kara Ahmet Baba 1926 yılında vefat etmiştir (Engin, 2010: 397).

Vardar'ın Türk idaresinden çıkmasından sonra Yunan hükümeti tarafından adı değiştirilmiş olsa da Bayezid Baba Âsitanesi'nin bulunduğu yer, Müslümanlar tarafından hâlâ Babaköy olarak anılmaktadır (Kayapınar, 2009: 111). Bayezid Baba'nın türbesinin Hacı Bektaş Veli Türbesi'nde olduğu gibi kesme taştan ve kare planlı bir şekilde inşa edilmiş, üzeri kubbeyle örtülmüştür. Kubbenin yapısı altıgen kasnak üzerindedir. Ancak Hacı Bektaş Veli Türbesi'ndeki külah çatı burada tercih edilmemiştir. Türbenin çatısını örten kurşunlar II. Dünya Savaşı'nda mermi yapılmak için köylüler tarafından sökülülmüştür. Günümüzde türbenin doğu ve batısına bölümler yaptırılarak kiliseye çevrilmiştir. Geniş bir alanına sahip olan bahçeyi çevreleyen istinat duvarının yok olmak üzere olan izleri mevcuttur (Konuk, 2011: 312-313).

Günümüzde Bayezid Baba Türbe ve Zâviyesi'nden geriye ne yazık ki pek bir şey kalmamıştır. Neval Konuk tarafından türbede ve etrafında yapılan incelemede türbenin bahçesinde, İbrahim Paşa'nın hanımı Kevser Hanım'a ait mezarın baş ve ayak taşı tespit edilmiştir. Mezar taşı kitabesinde; "Ah mine'l-fırâk. Merhum ve ma'fûr Selânik valisi Eğribozî Ömer Paşazâde merhum İbrahim Paşa halilesi Kevser Hanımın ruhuna fâtiha sene 1305 (1894-1895)" ifadeleri yer almaktadır. Âsitaneye ait yapılardan iz kalmamıştır. Türbe üzerindeki kitabe sökülmüş ya da üzeri sıva ile kapatılmış görünümündedir. Hala ayakta olan ve kısa zaman önce restore edilen Bayezid Baba Türbesi ise Agios Konstantinos ve Agia Eleni Kilisesi olarak faaliyet göstermektedir (Konuk, 2011: 311-312; Özsoy, 2017). Konuk, ilk defa türbenin kilise halini tespit edip fotoğraflarını paylaştığı yazısında buranın kilise olarak kullanılmasına; "Yunanistan'da ayakta kalabilen Osmanlı mimari eserleri, geçmişle bugün arasında tarihsel bağlantı halkası ve halkaların yerinden edilmesinin üzüntü verisi bir tanıklığını oluşturmaktadır" diyerek hayıflanmaktadır (Konuk, 2011: 314).

Sonuç

Bektaşîliğin yayıldığı en önemli coğrafyalardan biri Balkanlardır. Osmanlı öncesinde Sarı Saltık Sultan tarafından Bektaşî öğretileri bölgede temsil edilmiş, Osmanlı fütuhatları sırasında ise çok sayıda Horasan ereni bölgeye gelip yerleşerek faaliyet göstermişlerdir. Bu erenler silsilesinin devamı Vardar ovası çevresinde faaliyet gösteren ve adına âsitane tesis edilen Bayezid Baba'dır. Bayezid Baba, Osmanlı akıncı beyleri Malkoçoğlu Bali Bey tarafından desteklenmiş, kurduğu âsitane vakıf mülkleri ile zenginleştirilmiştir.

Vardar'ın Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında Bayezid Baba'nın ve adına açılan âsitane'nin çok önemli faydaları olmuştur. Uzun yıllar gelip giden misafirlerin ve konukların rahatlıkla faydalandığı bu âsitane 1826 yılında Bektaşîliğin yasaklanması sırasında yıktırılmış ve emlakına da el konulmuştur. Böylece yüz yıllarca bölgede Türklüğü ve İslamı temsil eden bir gönül ocağı yok olma tehlikesi yaşamıştır. Bu badireyi atlattığı, ancak âsitane hüviyetini kaybettiği anlaşılan Bayezid Baba Zâviyesi'nin XX. yüzyılın başlarına kadar açık kaldığı tespit edilmektedir. Bölgenin Balkan savaşları sırasında Bulgarların, 1920'lerde ise Yunanlıların işgaline uğraması sebebiyle zâviye harap olmuştur. Mübadele sırasında bölgedeki Türk nüfusun Türkiye'ye nakledilmesiyle Bayezid Baba Zâviyesi'nin faaliyetleri tamamen sona ermiştir. Yunan idaresi Bayezid Baba Türbesi'nin kubbesine haç yerleştirip tamir ve ilavelerle yapıyı kiliseye çevirmiştir.

1. Kaynaklar

1. Arşiv Belgeleri

A. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, A.DVNSMHM.d, 13/1595.

BOA, AE.SMSI.III, 72/5318; AE.SAMD.III, 75/7531; AE.SAMD. III, 183/17791.

BOA, Cevdet Evkaf (C. EV), 124/6153; 165/8203; 398/20177; 495/25031; 588/29688; 124/6153; 162/8097; 165/8203; 309/15706; 354/17972; 398/20177; 523/26429; 588/29688.

BOA, EV.EMH, 134/8.

BOA, EV.MH, 1270/41.

BOA, HR.İM, 42/4.

BOA, İE.EV, 13/1588; 28/3291.

BOA, Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.), 9732, s. 18, 109; 9772, s.144; 9773, s.73; 9776, s.127.

BOA, TS.MA.d, 7090.

BOA, TT.d, 1189; TT.d, 70.

B. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA, Defter nr. 1207, s. 87, 184; 1212, v. 43, s. 210; 2389, s. 91-92; 2393, s. 159-160, 165; 2394, s. 85-86; 2975, s. 4; 5141, s. 2; 663, s. 187, 265; 725, s. 14.

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

Altı, Aziz (2022). "Balkanlarda Bektaşilik". *Uluslararası Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Birlikte Yaşama Kültürü Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*. ed. Özlem Özdemir. Eskişehir. 261-287.

Âşıkpaşazade (2003). *Osmanoğullarının Tarihi*. haz. K. Yavuz-M. A. Yekta Saraç. İstanbul.

Çalı, Ayşegül (2006). "Akıncı Beyi Evrenos Bey'e Ait Mülkname". *OTAM*, (20), 59-79.

Çalı, Ayşegül (2011). Gazi Evrenos Bey. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı.

Değerli, Ayşe ve Yusuf Küçükdağ (2017). "Vesâik-i Bektaşiyân'da Yer Almayan Rumeli'deki Bektaşî Yapıları (1400-1826)". *Alevilik Araştırmaları Dergisi* (13), 105-136.

Değerli, Ayşe ve Eşref Temel, Bekir Şahin (2015). *Vesâik-i Bektaşiyân*. Konya: Çizgi, Kitabevi.

Duran, Sümeyra (2021). XIX. Yüzyılda Selanik Kazalarından Vardar-ı Sagır Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı (Temettuat Defterleri Işığında). Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.

Engin, Refik (2010). "Geçmişten Günümüze Trakya ve Balkanlarda Bektaşî ve Bektaşî Sürekleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (55), 371-404.

Gökbilgin, M. Tayyib (1957). *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Hoca Sadettin Efendi (1992). *Tacü't-Tevarih*, C. I. sad. İsmet Parmaksızoğlu. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Kayapınar, Levent (2009). "Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı ve Bayezid Baba Âsitanesi". *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, (1), 105-115.

- Kayapınar, Levent (2010b). "Osmanlı Döneminde Bulgaristan Eski Zağra'da Bir Bektaşî Merkezi: Mümin Baba ve Zaviyesi". *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri (Hacı Bektaş Veli: Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden)*. der. P. Ecevitoglu-A. M. İrat- A. Yalçinkaya. Ankara. 164-196.
- Kayapınar, Levent (2012). "Selanik Vilayeti ve Evlad-ı Fatihan". *Mübadil Kentler: Yunanistan*. ed. Müfide Pekin. İstanbul. 47-106.
- Kayapınar, Levent (2022a), "Selanik". *Türk Tarihinin Kadim Şehirleri*. İstanbul. 447-476.
- Kayapınar, Levent (2022b). "Theselya Bölgesinde Yörük Yerleşimleri". *Yörükler II*. ed. İlhan Şahin-Aymira Taşbaş-Erhan Taşbaş. Ankara. 247-269.
- Kayapınar, Levent-Kayapınar, Ayşe (2010a). "Balkanlarda Karıştırılan İki Bektaşî Zaviyesi: XV.-XVI. Yüzyılda Osman Baba ve Otman Baba Tekkeleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (55), 97-128.
- Kılıç, Ayşegül (2011). "Evrenos Bey'in Kökeni Hakkında Tartışmalar ve Yeni Bir Değerlendirme". *Bellekten*, 75 (274), 745-768.
- Kılıç, Ayşegül (2020). "Malkoçoğlu Bali Bey ve Mezarı Hakkında". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 764-765.
- Kıral, Orçun (2022). Malkoçoğulları ve Osmanlı Tarihindeki Yeri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı.
- Konuk, Neval (2011). "Yüzyıllardan Günümüze Gelebilen Yunanistan'daki Bayezid Baba Asitenesi", *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu*, C. I, 309-324.
- Küçükdağ, Yusuf ve Ayşe Değerli, Bekir Şahin (2015). *Vesâik-i Bektaşîyan'a Göre Osmanlı Devleti'nde Bektaşî Tekkeleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Maden, Fahri (2020). *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826)*. Ankara: TTK.
- Mehmed Neşrî (1949). *Kitâb-ı Cihannüma (Neşrî Tarihi)*. I. haz. F. R. Unat-M. A. Köymen. Ankara: TTK.
- Mikov, Lyubomir (2008). *Bulgaristan'da Alevi Bektaşî Kültürü*. çev. Orlin Sabev. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ocak, Ahmet Yaşar (2002). *Sarı Saltık (Popüler İslâm'ın Balkanlar'daki Destanî Öncüsü)*. Ankara: TTK.
- Özsoy, İskender (2017). "2012 Gezi İzlenimleri". www.lozanmubadilleri.org.tr/gezi-izlenimleri/2012-ilkbahar-bulusmalari.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1971). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. I. İstanbul.
- Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi (1989). *Tarih*. I. haz. Vahit Çabuk. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Yalçın, Yunus (2008). *Türk Edebiyatında Velâyetnâmeler ve Otman Baba Velâyetnâmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Yıldırım, Rıza (2008). *Turkomans Between Two Empires: The Origins of The Qızılbaş Identity In Anatolia (1447-1514)*. Doctoral Thesis. The Department of History Bilkent University. Ankara.
- Yıldırım, Rıza (2011). "Rumda Öksöğü Tutan Kimdi? Saltukname ve Hacı Bektaş Veli Velayetname-sinde Yer Alan Bir 'Menkıbe'ye Göre Rum Erenleri". *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (7-9 Mayıs 2010 Çorum)*. C. II. Ankara. 595-633.
- Yurtoğlu, Gökhan (2012). *XV. Yüzyılda Rumeli'de Heterodoks Bir Türk Sûfisi: Otman Baba ve Velâyet-nâmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekler

A. Harita ve Resimler

Harita 1. Bayezid Baba Tekkesi'nin faaliyet gösterdiği Vardar ve Yenice-i Vardar bölgelerini gösterir 1900 tarihli harita.

Resim 1. Bayezid Baba Türbesi'nin bulunduğu Vardar nehri yakınında ve Vardar ovasındaki Baba-köy'ün görünümü (günümüzde Kilis'a bağlı Evrepos Belediyesi sınırları içindeki Mesia).

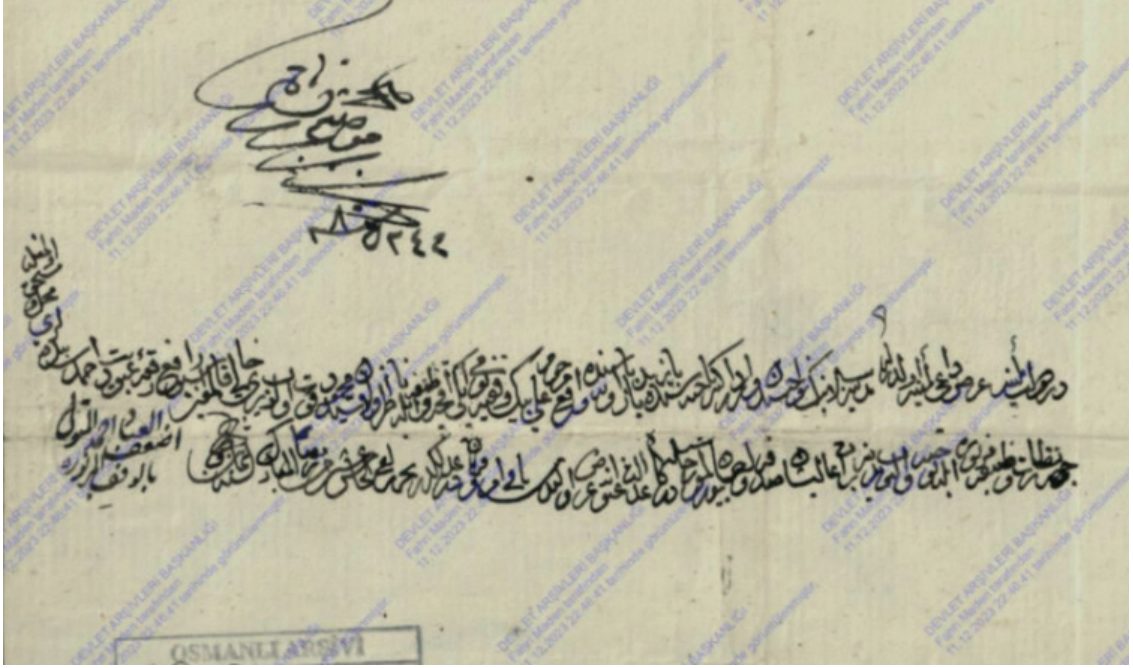
Resim 2. Bayezid Baba Haziresi'nden günümüze ulaşan İbrahim Paşa'nın hanımı Kevser Hanım'a ait mezarın baş ve ayak taşı (Konuk, 2011: 322-323).

Resim 3. Günümüzde kilise çevrilen, Yunanistan'ın Kilis şehrine bağlı Evrepos Belediyesi sınırları içerisindeki Mesia adlı yerleşim merkezinde yer alan Bayezid Baba Türbesi (Konuk, 2011: 316-317).

B. Belgeler

Belge 1. Selanik şehri nahiyyelerinden Büyük Vardar nahiyesinde Bayezid Baba Zâviyesi'nde Ali Bey Vakfı nazırı Seyyid Mahmut'un vefatı üzerine vakıf mütevellisinin bu göreve layık olan Ahmet'in getirilmesini istemesi (BOA, İE.EV, 13/1588).

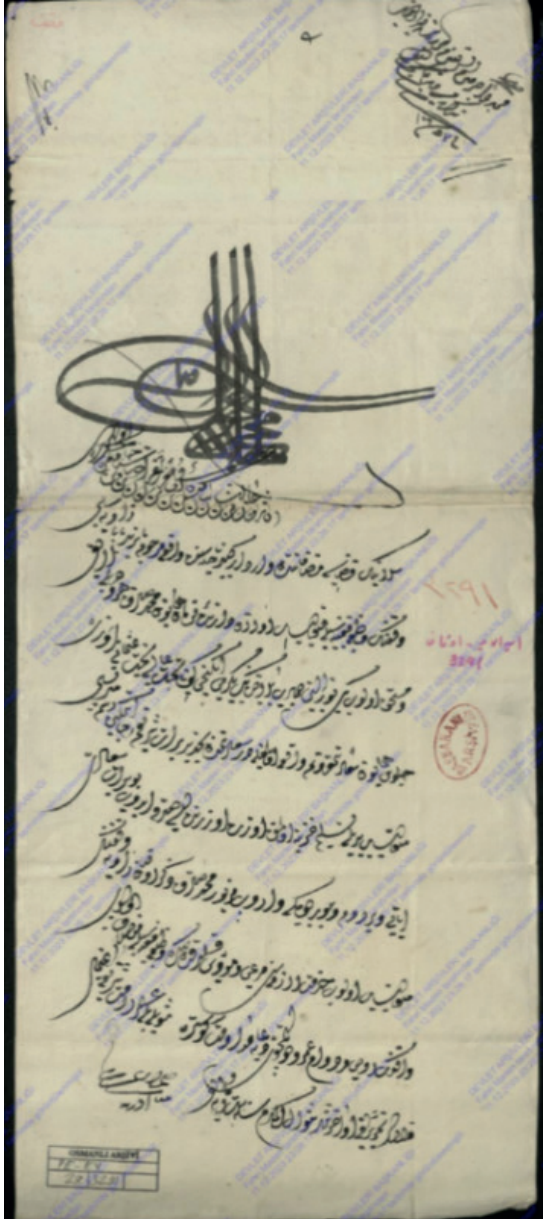

Mücebince fermân yazılsın fi 24 N sene 80 (15 Şubat 1670)

Der-i devlet-i mekîne arz-ı da'i-i kemîne oldur ki medîne-i Selanik nevâhisinden Vardar-ı Kebîr nâhiyesinde Bayezid Baba Zâviyesi'nde Ali Bey Vakfı'ndan yevmî iki akçe vazîfe ile nâzır olan Seyyid Mahmud fevt olub yeri hâlî kalmağla iş bu râfî'-i ref'-i (?) ubûdiyet Ahmed bendeleri mahall ve müstehakk olmağla cihet-i nezâret-i vazîfe-i mezbûre ile tevcîh ve yedine berât-ı âlişân sadaka ve ihsân buyurulmak ricâsına dergâh-ı adâlet-unvâna arz olundu bâkî emr u fermân der-adlindir tahriren fi'l-hâmis aşere min Ramazani'l-mübârek li-sene semânin mi'ete ve elf (15 Ramazan 1080/6 Şubat 1670)

İz'afü'l-ibâd Ahmed el-mütevellî bi'l-vakfî'l-mezbûr.

Belge 2. Selanik'e bağılı Büyük Vardar nahiyesinde Bayezid Baba Vakfı'nın mütevellisi olan Mehmet Sadık'ın cülus münasebetiyle beratının yenilenmesi (BOA, İE.EV, 28/3291).

Müceddeden Haremeynü's-Şerifeyn muhâsebesine kayd olunub tezkeresi verilmiştir fi 7 Z sene (1)106 (19 Temmuz 1695)

Tuğra: Şah Mustafa bin Mehmed Han el-muzaffer dâimâ Nişân-ı şerîf-i âlî-şân-ı sâmi ve tuğrâ-yı garrâ (...) hükmü oldur ki

Selanik kazâsı muzâfâtından Vardar-ı Kebîr nâhiyesinde vâki' merhûm Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'nın vazîfe-i mu'ayyenesiyle kuyûd-ı yesâr olan dârende-i fermân-ı hümâyûn Mehmed Sadık her veçhile lâıyk ve müstehakk olub bin yüz altı Cemâziye'l-âhirinin yirmi ikinci günü (22 Cemaziyelahir 1106/7 Şubat 1695) taht-ı âli-i baht-ı Osmanî üzere cülûs-ı hümâyûn-ı sa'adet-makrûn vâki' olmağla Dersa'adetimde tecdîd-i berât-ı şerîfim ricâ etmeğin resm-i mîrisi mütevellisi yediyle teslîm-i hazîne olmak üzere üzerinde kaydı (?) sadaka edüb bu berât-ı sa'adet-âyâtı virdüm ve buyurdum ki varub mezbûr Mehmed Sadık zıkr olunan zâviye vakfının mütevellisi olub hizmet-i lâzimesi mer'î ve mü'eddâ kıldıktan sonra vazîfe-i mu'ayyenesiyle mutasarrıf olub ve vâkıfın rûhu ve devâm-ı ömr ve devlet için du'âya müdâvemet göstere şöyle bile âlâmet-i şerîfe i'timâd kılalar tahrîren fi evâhir-i şehr-i Şevvâli'l-mükerrem li-sene sitte ve mi'e ve elf (29 Şevval 1106/12 Haziran 1695)

Be-medine-i Edirne el-mahrûse

Belge 3. Malkoçoğlu Bali Bey evladından Ali'nin tasarrufunda olan Selanik kazası Büyük Vardar nahiyesine tabi Babaköyü ile Bayezid Baba Zâviyesi mahsulüne Uzuncaabad Hasköy kazasına tabi Tatar köyünden Murat Bey oğulları ile Paşa köyünden Cafer Bey oğullarının müdahalelerinin men edilmesi (1703) (BOA, AE.SAMD.III, 75/7531).

Telhîs-i defter-i hazîne

Vakf-ı zâviye-i merhûm Bayezid Baba der nâhiye-i Vardar-ı
Kebîr tâbî'-i Selanik

Ali bin Hüseyin evlâd-ı vâkıf el-mütevelli

Berât sitâde an kasr-ı yed Murad bin Mehmed bâ-arz es-Sey-
yid Abdullah Efendi kaza-i Selanik fermân-ı âli tevdî' fî gur-re-i
M sene (1)114 (28 Mayıs 1702)

Berât sitâde cûlûs-ı hümayûn fî 10 R sene 1115 (23 Ağustos
1703)

Vardar nâhiyesine tâbî' merhûm Bâli Bey bin Malkoç Bey nâm
sahibü'l-hayrın tevliyet ve tasarrufu evlâda meşrûta vakfı
olan Babaköy nâm karye dâhilinde medfûn merhûm Baye-
zid Baba Zâviyesi'nin mütevellisi olan Çavuşzâde Murad bin
Mehmed hüsn-i ihtiyârıyla evlâd-ı vâkıfdan merkûm Ali bin
Hüseyin'e kasr-ı yedinden tevcih olunduğu vech-i meşrûh
üzere defterde mastûrdur fermân devletlû sultânım hazret-
lerindir.

Vakf-ı merhûm Murad Bey veled-i Malkoç Bey der karye-i
Uzuncaabad Hasköy

Ali bin Hüseyin ve diğer Ali Malkoç ve Seyyid Mehmed ve Seyyid Hasan bin İbrahim ve Seyyid Ahmed ve diğer Seyyid
Hasan (....) (.....) ber vech-i iştirâk el-mütevelliân

Berat sitâde cûlûs-ı hümayûn fî 10 R sene (1)115 (23 Ağustos 1703).

Zikr olunan tevliyetler vech-i meşrûh üzere defterinde mastûr ve başka başka mukayyedir fermân devletlû sultânım
hazretlerindir fî 26 N sene 1114 (13 Şubat 1703).

Derkenârı mücebince hilâf-ı şer'-i şerîf ve mugayir-i şart-ı vâkıf dahl ve ta'arruz ettirmeye himmet

Devletlû ve sa'adetlû sultânım hazretleri sağ olsun

Arzuhâl kulları budur ki Selanik kazâsında Vardar-ı Kebir nâhiyesinde evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere berât-ı pâdişâhi ile
mutasarrıf olduğumuz Baba karyesi ve Zâviye-i Bayezid Baba'ya mutasarrıf olub türbe-i mezkûrda hâsıl olan mahsûlât
ve rûsumâtta sâhib-i mürtezika olanlara vazîfelerin edâ ve teslîm eyledikten sonra Uzuncaabad Hasköy kazâsında Ta-
tarköyü'nde Murad Bey oğulları ve Paşaköyü'nde Cafer Bey oğulları zuhûra gelüb kazıyyede medhalleri yoğiken karye-i
mezkûrda hâsıl olan mahsûlâtta bize de hisse ver deyu te'addi ile gelüb ecilde mürâhame-i (?) aliyelerinde mercûdur
mahallinden derkenâr yedimizde olan berât-ı meşrûtiyet kuyûdu üzere mezkûr Murad Bey evlâdlarına ve âhara müâa-
hale ettirilmemek bâbında fermân-ı şerîf ricâ olundu bâkî fermân merhametlû sultânım hazretlerindir

Bende-i Ali an evlâd-ı Bali ibn Malkoç

Belge 4. Selanik'te Büyük Vardar nahiyesinde vaki Bayezid Baba Zâviyesi'nde Bali bey ibn-i Malkoç Bey Vakfı (BOA. C.EV. 523/26429).

Vakf-ı merhûm Bali Bey ibn-i Malkoç Bey der Zâviye-i Bayezid Baba der karye-i Vardar-ı Kebîr tâbî' kazâ-i Selânik

es-Seyyid Turhân vâlid-i Abdullah ve Seyyid Ca'fer ve diğer es-Seyyid Abdullah ve Hüseyin ve Hilmi ve Osman ve İbrahim evlâd-ı vâkîf ber vech-i meşrû't ve iştirâk el-mütevelliyûn.

Berât sitâde an L (mahlûl)-i Hüseyin evlâd-ı vâkîf ber vech-i iştirâk bâ-arz Abdûlbaki Efendi nâib-i Uzuncaabad bâ-i'lâm Hâfız Mehmed Efendi müfettiş-i evkâf ve ru'ûs-ı hümâyûn fî 8 Ra sene 1162 (26 Şubat 1749)

Berât sitâde cülûs-ı hümâyûn fî 28 S sene 1168 (14 Aralık 1754).

Vakf-ı mezbûrun vazîfe-i mu'ayyene ile tevliyeti evlâd-ı evlâda meşrûta olunub ber vech-i müşterek mütevellisi evlâdından Hasan ve Mehmed Ömer evlad-ı vâkîf fevt olub tevliyet-i mutarasarrıf sahibleri derecede müsavi evlâd-ı vâkîfın Seyyid Turhan ve Seyyid Abdullah ve Seyyid Cafer ve diğer Seyyid Abdullah ve Hüseyin ve Halil ve Osman ve İbrahim nâm kimesnelere ber-vech-i meşrûta tevcîh idilen berât-ı şerif-i 'âlişân ihsân buyurulmak ricâsına Havâss-ı Uzuncaabad Naibi Abdulfettah Efendi arz idüb ve fi'l-hakîka vakf-ı mezbûrun tevliyeti vâkîf-ı mezkûr Bali Bey ibn Malkoç Bey evlâdından ve

evlâd-ı evlâd-ı evlâdından batnen ba'de batnin derecede müsavi bulunanlar ale'l-iştirâk zabt edegeldikleri müteayyin olur ise tevliyet-i merkûmeyi zabt ve tasarruf etmeleri (?) üzere mütevelliyân-ı mezbûrân Hasan ve Mehmed mahlûllerinden erbâb-ı istihkâktan zikr olunan Seyyid Turhan ve Seyyid Abdullah ve Seyyid Cafer ve diğer Seyyid Abdullah ve Hüseyin ve Halil ve Osman ve İbrahim nâm kimesnelere ale'l-iştirâk tevliyet-i merkûmeyi tevcîh ve yedlerine berât-ı âlişân ihsân buyurulur ise deyû Evkâf Müfettişi Hafız Mehmed Efendi î'lâm etmekle î'lâmı mücebince tevcîh olunmak deyû bin yüz atmış yedi senesi Rebi'ü'l-âhîrinin yirmi sekizinci günü târihiyle müverrah sâdır olan ru'ûs-ı hümâyûn ile kuyûd-ı mezkûre müteveffiyân-ı mezbûrânın mahlûllerinden merkûmûna ber-vech-i meşrûta ale'l-iştirâk tevcîh olub bin yüz altmış sekiz senesi Saferü'l-hayrının yirmi sekizinci gününde vaki' olan cülûs-ı hümâyûn meymenet-makrûnda dahi tecdîd-i berât itdirdüb el-yevm bâ-berât-ı 'âlişân üzerlerinde olduğu defterde mastûr ve mukayyedir. Emr u fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerindir fî 12 S sene 1236 (19 Kasım 1820).

Mezkûrûn bilâ-veled fevt olub ve bi'l-cümle evlâd münkariz olduğu vâkî' ve sened-i âhar ile mutasarrıfı yoğise şartıyla sâhib-i arzuhâle tevcîh olunmak buyuruldu fî 11 S sene 1236 (18 Kasım 1820).

Devletlü inayetlü merhametlü efendim Sultanım Hazretleri sağ olsun

Arzuhâl-i kullarıdır ki nezâret-i hazret-i sadâret-penâhide âsûde olan evkâfdan Selanik Sancağı'nda vâkî' Vardar-ı Kebîr Nahiyesi'nde vâkî' Bayezid Baba Zâviyesi'nde merhûm Bâli Bey ibn Malkoç Bey vakfının mütevellisi (ve bi'l-cümle evlâd) fevt olub tevliyet-i mezkûre mahlûl olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki kaydı der-kenar olunub ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda ber-vech-i te'bîden bu kullarına müceddeden tevcîh ve yedime berât-ı 'âlişâna inâyet ve ihsân buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlü inayetlü merhametlü efendim Sultanım Hazretlerindir.

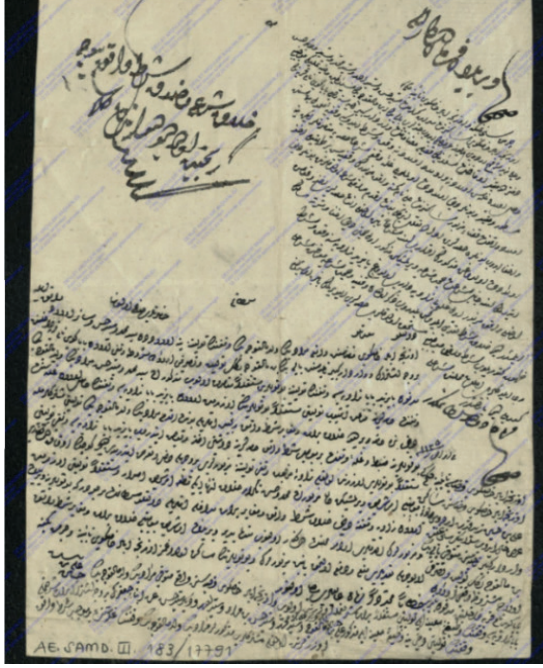
Bende

Ömer ser meveddet-i hazret-i sadr-ı âlî

Muktezası (...) olunmak

Mezkûrun bilâ veled fevt olub ve bi'l-cümle evlâd-ı vâkîf münkariz oldukları vâkî' ve mahallinde sened-i âhar ile mutasarrıfı yoğise şartıyla mahlûllerinden sâhib-i arzuhâle tevcîhi mücerred irade-i aliyyelerine menû't olan mevâddandır fermân devletlü sultanım hazretlerindir.

Belge 5. Selanik sancağına tabi Büyük Vardar nahiyesinde Malkoçoğlu Bali Bey'in vakfı olan Babaköy köyü dahilinde medfun Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'nın tevliyeti konusunda Uzuncaabad Hasköy kazasından Hüseyin oğlu Ali'nin arzı (BOA, AE.SAMD.III, 183/17791).

Verilen ferman derkenârları

Çirmen Sancağı Beyine ve Uzuncaabad-ı Hasköy Nâibine hüküm ki

Uzuncaabad-ı Hasköy sakinlerinden (...) kirâmdan Seyyid Hasan ve Seyyid Ahmed ve Seyyid Mehmed ve Seyyid diğer Hasan ve Ali zîde şerefehum ordu-yı hümâyûna arzuhâl idüb cedleri Bâli Bey ibn Malkoç Bey meşrûtiyet-i mazıyye temlîki mücebince defterde mukayyed evkâfdan Selanik Kazâsı muzâfatından Vardar-ı Kebîr Nâhiyesi'ne tâbî Babaköyü nâm karyenin hâsıl olan gallesin evlâdına ve evlâd-ı evlâdına vakf ve şart itdüğü vakfiyye-i ma'mûlûn bihâsında mastûr ve mukayyed ve bunlar dahi evlâdından olmalarıyla galle-i vakfa şer'an hisseye mutasarrıflar iken yine evlâd-ı vâkıfdan kazâ-i mezbûr sâkinlerinden Ali nâm kimesne vâkıf-ı mezbûrun vakfiyyesin bir tarikle ahz idüb bunlara hisselerin edâ ve ta'allül etmekle bundan akdem mürâfî-i şer' olduklarından bunlar dahi evlâddan olduğun mezkûrun ikrâr-ı behiyyelerine şer'an mübeyyin olmağla andan hisseleri ahz ve kabz ettirilmek üzere cânib-i şer'den hüccet-i şer'iyye verilmiş iken mezkûr evvel hamiyeti dahi ahz ve şarta mutabık (?) olmağla vâkıf-ı mezbûr edâ-yı galleyi

zâviyedârı olduğum Bayezid Zâviyesi'ne vakf ve şart eylemişdir deyu hilâf-ı şart te'addi eyledüğün bildürüb zikr olunan vakfiye ve hüccet-i şer'iyye ma'rifet-i şer'le zuhûra getirülüb şart-ı vâkıf mücebince müstehak oldukları hisseleri aliverilmek bâbında emr-i şerîfim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şer'le görüle deyu yazılmışdır fermân devletlû sultanımındır fî evâhir-i R sene 1125 (25 Mayıs 1713).

Uzuncaabad-ı Hasköy Kazâsı Nâ'ibine hüküm ki

Uzuncaabad-ı Hasköy Kazâsı'nda sâkin Ali bin Hüseyin zîde kadruhu ordu-yı hümâyûnuma arzâhâl idüb Selanik Sancağı'nda Vardar-ı Kebîr nâhiyesinde müteveffâ Bâli Bey bin Malkoç Bey'in tevliyet ve tasarrufu evlâda meşrûta vakfı olan Babaköyü nâm karye dâhilinde medfun Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'nın vazîfe-i mu'ayyene ile tevliyeti müstakillen berât-ı şerîfimle üzerinde olub ve Uzuncaabad-ı Hasköy Kasabası'nda vâkı' müteveffâ Murad Bey veled-i Malkoç Bey Vakfı'nın tevliyeti dahi yine vazîfe-i mu'ayyene ile mezkûr Ali bin Hüseyin ile diğer Ali bin Malkoç ve Seyyid Mehmed ve Seyyid Hasan bin Murad ve Seyyid Ahmed ve diğer Seyyid Hasan an ibnân-ı Ca'fer'in ber vech-i iştirak berât-ı şerîfimle üzerlerinde olmağla müsterekleri mezkûrlar Murad Bey veled-i Malkoç Bey Vakfı'nın gallesinden ber müceb-i şart-ı vâkıf.

Hilaf-ı şer' ve hilaf-ı şart-ı vâkıf (...) rencide olunmaya deyu derkenâr olundu. Devletlû sa'adetlû sultanım hazretleri sağ olsun Uzuncaabad-ı Hasköy Kazâsı'nda vâkı' Murad Bey veled-i Malkoç Bey Vakfı'nın tevliyetine yine evlâdından Seyyid Mehmed ve Seyyid Hasan ve sâ'ir evlad-ı vâkıf ile ber vech-i iştirak Vardar-ı Kebîr nâhiyesinde Bâli Bey bin Malkoç Bey'in tevliyet ve tasarrufu evlada meşrûta vakfı olan Babaköyü nâm karye dâhilinde medfun Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'nın tevliyetine bu kulları müstakillen mutasarrıf olub mezkûrdan Seyyid Mehmed ve Seyyid Hasan, Murad Bey veled-i Malkoç Vakfı'ndan hisselerine kana'at itmeyüb tevliyeti müstakillen bu kullarının üzerimde olan Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı'nın hâsıl olan gallesinden dahi bize hisse ver deyu hilâf-ı beât ve mugayir-i şart-ı vâkıf rencide etmeleriyle bundan akdem Murad Bey veled-i Malkoç Bey tevliyeti müsterekleri bu kullarına zabt ve galle-i vakıfdan ber muceb-i şart-ı vâkıf hisselerine düşeni ahz ve kabz ittürüb Bayezid Baba Zâviyesi Vakfı tevliyeti müstakillen bu kulları üzerinde olmağla zâviye-i mezbûre vakfı tevliyetine mezbûrları bir veçhile dahl ve ta'arruz ettirmeyeler deyu Küçük Evkâf derkenârına mücebince emr-i şerîf verilmişken hâlâ mezburlardan Mehmed ve Hasan tekrâr hilâf-ı inhâ iki kît'a emr-i şerîf isdâr ve müstakillen tevliyeti üzerimde olan zâviye vakfına dahi hilâf-ı şart-ı vâkıf ve mugayir-i berât müdahale etmeleriyle devletlû sultândan mercûdur ki bu kullarına verilen mezbûrların aldıkları evâmîr mahallinde derkenâr olunub minhâ yedime verilen emr-i şerîf mücebince hilâf-ı berât ve mugayir-i şart-ı vâkıf ol veçhile te'addileri men' ve def' olunmak bâbında mezbûrların ve bu kullarının sâkin olduğumuz Uzuncaabad-ı Hasköy na'ibine ve Çirmen beyine hitâben müceddeden fermân-ı âlleri ricâ olunur. Bende Ali bin Hüseyin

Belge 6. Selanik kazasının Büyük Vardar nahiyesine bağlı Babaköy'de Malkoçoğlu Bali Bey'in bina eylediği ve harap halde bulunan cami, Bayezid Baba Tekkesi ve Türbesi ile köyün suyollarının vakıf gelirleriyle tamir ettirilmesi ve geride kalan paranın tekke fukarasının iaşesine sarf edilmesi isteği (1773) (BOA, AE.SMSI.III, 72/5318).

Selanik Kazâsı'na tâbî' Vardar-ı Kebîr Nâhiyesi'nde Bayezid Baba Zâviyesi'nde vâkî' Bali Bey ibn Malkoç Bey Vakfı devletlû inâyetlû sadr-ı azam hazretleri nezaret-i aliyyelerinde olmak üzere evkâf muhâsebesinde mastûr ve tevliyeti es-Seyyid Turhan ve Seyyid Abdullah ve Seyyid Cafer ve diğer es-Seyyid Abdullâh ve Hüseyin ve Halil ve Osman ve İbrahim an evlâd-ı vâkıfın ber vech-i meşrûh ve iştirâk üzerlerinde olduğu defterde mastûr ve ferman devletlû sultanımındır fî 28 Ra sene 1187 (19 Haziran 1773).

O makûle emr u fermân mastûrdur

İbtidâ defter-i hâkaniden derkenâra mukayyedir fermân devletlû sultanımındır

ve muktezası kaydı ve şurûtu

vakfiyesi mukayyed olmamağla şurûtu ma'lum değildir ferman devletlû sultanım hazretlerindir fî 3 S sene 1187 (26 Nisan 1773).

Kazâ-i Selanik

Vakf-ı merhûm Bali Bey ibn Malkoç der kazâ-i mezbûr tâbî'-i Selanik Babaköyü der nâhiye-i Vardar

El-mahsûl

Müselman

Çift	Bennak	Mücerred	Gendüm keyl	be-hesab
14/208	7/84	7/42	110/2.750	5.464

Âsitane-i Bayezid Baba Dervîş Ali

Neferât 34

Evkâf müfettişi efendi muktezâsı i'lam olundu 13 R sene (1)187 (4 Temmuz 1773)

Ma'ruz-ı bendeleridir ki

Vakf-ı mezbûr devletlû veliyyü'n-ni'am efendi hazretlerinin nezâret-i aliyye-i âsafânelerine âsûde olan evkâfdan olduğunu derkenâr nâtik olmağla müfettiş-i evkâf efendi dâ'ileri arz ve defter-i hâkânî der kenârına nazar ve iktizâsını huzur-ı âlilerine i'lam etmek üzere mumâ ileyh efendi dâ'ilerine havâle buyurulur ise emr u fermân devletlû sultanım hazretlerindir.

Der devlet-i mekine arz-ı dâ'i-i kemine budur ki merhûm Bâli Bey ibn Malkoç Bey nâm sâhibü'l-hayrın medîne-i Selanik Kazâsı'nda Vardar-ı Kebir nâhiyesinde vâkî' kurâ-i mevkûfesinden Babaköyü dimekle ma'rûf karye derûnunda olan türbede medfûn Bayezid Baba nâm azîzin zâtına vâkıf-ı mezbûr binâ ve ihyâ eylediği camî-i şerîf ve tekye-i latîfe ve türbe-i münîfeleri mürtezikaları ve vakf-ı mezbûr nâzırı ve şeyh-i tekye-i mezbûre ve bi'l-cümle ahali-i karye-i mezbûre meclis-i şer'-i şerîfe gelüb her biri şöyle takrî-i kelâm ve best-i merâm eylediler ki mârû'z-zikr karyede senevî hâsıl olan a'şâr ve sâ'ir mahsûlâtın mürtezika-i vakfın vazifeleri verildikten sonra iktiza eden ta'mirat ve termimâtına ve fazlası tarik-i Bektaşîyândan tekye-i mezbûrede postnişin olan şeyh ve fukarâsına ve aâende ve revende misâfirinin ta'âmîyelerine harç ve sarf olunmak üzere ber müceb-i vakfiyye ma'mulün-bihâ mu'ayyen ve meşrût olmağla hâlâ zikr olunan türbe ve tekye ve camî-i şerîf ve etrâf duvarları ve vâkıf-ı mumaileyhin karye-i mezbûreye icrâ eylediği ma-i lezzin hark ve kanalâtı mürûr-ı zamân ile ta'mir olunmadığından harab ve muhtaç-ı ta'mir olunmağla vakf-ı mezbûrun evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere uzunca orada sakinler olan mütevelliler Cafer Bey ve Osman Bey karye-i mezbûrenin bin yüz altmış dokuz senesine (1169/1756) mahsûb a'şâr ve bi'l-cümle mahsûlâtını râfî'-i ref'a-i zira'at Haseki Mehmed

18.-19. Yüzyıl Arşiv Belgeleri Işığında Vardar Ovasında Bayezid Baba Âsitanesi

Ağa nâzır-ı vakf ve mürtezika ma'rifetleriyle ahz ve kabz idüb ber muceb-i şart-ı vâkıf vazife ve ta'amiye masarısından bâkî fazlasını ta'mirât-ı mezbureye sarf olunmak üzere mezbûr Haseki Mehmed Ağa'ya mütevelliyân-ı mezbûrân tarafından bâ-temessük vekil ve nâ'ib-i menâb nasb ve ta'yin eylediklerinde ol dahi tekve-i mezbure ve duvarlarını binâ ve ta'mire şurû' ve ber muceb-i hüccet keşf-i vâfire masrûfâtından sonra mütevelliyân-ı mezbûrân sene-i mezbureden berü karye-i mezbureyi hilâf-ı şart-ı vâkıf tazmîne bedel ma'lûm makbûz ile ilzâm anlar dahi a'sâr ve rûsumât ve mah-sûlât karye-i mezbûreyi ilâ haze'l-ân ahz ve kabz edüb vâkıf-ı mezbûrun el-yevm tekve ve türbe ve câmi'-i şerîfi ve ma-i mezbûrun kanalâtı harâb ve muhtaç-ı binâ ve ta'mir olmağla vâkıf-ı mezbûrun vakfiyesi şurûtu mücebince yetmiş yedi senesine (1177/1764) mahsûb a'sâr ve sâ'ir mahsûlâtı mültezimeyn taraflarından zabt olunub cümle ashâb-ı mürtezikanın mu'temedi olan mezbûr Haseki Mehmed Ağa tarafından cümlemiz ma'rifetiyle ber vech-i muharrer cibayet ve tahsîl ve cem' ve ba'de'l-hesâb hâsılâtından mürtezika vakfın vezâyifi ve ta'mirât vakf-ı mezbûr bâ-ma'rifet-i şer' ihrâcından sonra bâkî fazlası tekve-i mezbûre fukarâsının ta'amiyelerine ber müceb-i vakfiye sarf olunmak üzere emr-i âlişân sadrı niyâzıyla ber vech-i muharrer takrîr ve niyâzımızı Deraliyye'ye i'lam ediver deyu bu dâ'ilerine ilhah etmeleriyle mezbûrûnun ricâsına müsa'ade-i aleyh-i cihandâri buyurulub vech-i muharrer üzere emr-i âli i'ta buyurulmak ricâsıyla vâkı'-i hâl bi'l-iltimâs hasbetallahü te'ala pâye-i serîr-i a'lâya arz ve i'lâm olundu bâkî emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir hurrîre fi'l-yevmi's-sâdis min Muharremi'l-harâm li-sene semân ve seb'in ve mi'ete ve elf (6 Muharrem 1187/30 Mart 1773).

El-abdü'd-da'i li-Devleti'l-Aliyyeti'l-Osmaniyye Ahmed Munib el-müvellî be-hilafe medine-i Selanik el-mahrûse.

Belge 7. Derviş Ali (Teslim Abdal)'nin vefatından sonra bir müddet boş kalan Bayezid Baba Zâviyesi postnişinliğine Hacı Bektaş Veli Âsitanesi seccadenişini Hacı Feyzullah Efendi'nin arzıyla Derviş İsmail'in tayini (BOA, C.EV, 588/29688).

Vâki' olan tevciât Hacı Bektaş Veli Seccâdenişini arzıyla ola-gelmiştir erm u fermân devletlû sa'detlû sultânım hazretleri-nindir fî 26 Ş sene 1233 (1 Temmuz 1818).

Vakf-ı merhûm Bâli Bey ib Malkoç Bey der zâviye-i Bayezid Baba der nâhiye-i Vardar-ı Kebîr tâbi'-i kazâ-i Selanik

Derviş Ali el-Ma'ruf Teslim Abdal an aslah(?)-ı fukarâ-i Hacı Bektaş, (...) ocağ-ı Hacı Bektaş Veli zâviyedar

Kayd-ı (...) zâviye evkâf küçük idâresinde ki ba-berat-ı askerî mutasarrıf ba'de (...) eş-Şeyh Mehmed bin Hacı Ahmed müdâ-hale-kerde bâ-arz Hacı Feyzullah Efendi sülâle-i Hacı Bektaş Veli Seccadenişin ve ruus-ı hümayun fî 18 Ca sene 1156 (10 Temmuz 1743). Zâviyedarlık-ı mezkûr vech-i meşrûh üzere merkûmun el-yevm bâ-berat-ı âlişân üzerinde olduğu defterde mastûr ve mukayyeddır emr u fermân devletlû sultânım hazretlerininindir fî 26 Ş sene 1233 (1 Temmuz 1818).

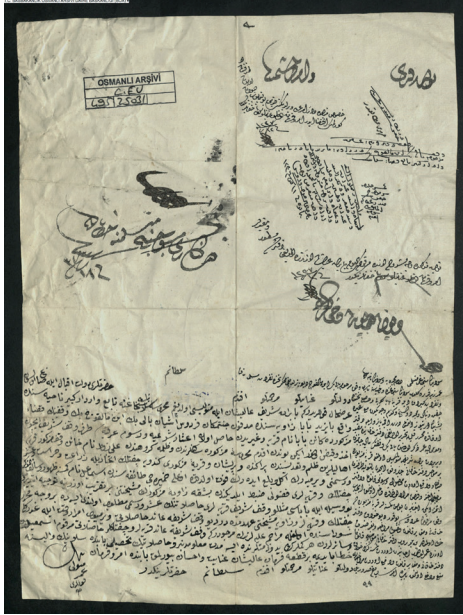
Arzı mâcebince tevcih olunmak fî 26 Ş sene (12)33 (1 Temmuz 1818)

Der devlet-i mekine arz-ı da'i-i kemîne budur ki

Memâlik-i mahrûse-i pâdişahîde vâki' dede baba, derviş, abdal, sultân ismiyle müsem mâ her ne kadar tekâyâ ve zevâyâ var ise tevcihât husûsü bâ-hatt-ı hümayûn celâlet-makrûn hazret-i tâcdârî eyyedü'l-bârî cedd-i a'lâmız kut-bû'l-ârifin gavsû'l-vâsılîn el-Hâc Bektaş Veli kuddise sirrehü'l-âlî hazretlerinin evlâdından âsitanelerinde seccade-nişîn olan meşâyih-i da'îlerinin arzlarına meşrûta olmağla Selanik Kazâsı'na tâbi' Vardar-ı Kebîr nâhiyesinde Babaköy nâm karyede vâki' e'izze-i kirâmdan Bayezid Baba Zâviyesi'nin merhûm Bâli Bey ibn Malkoç Bey Vakfı zâviyedarı olan Derviş Ali el-ma'ruf Teslim Abdal müddet-i vâfirenden berü fevt olub yeri hâlî ve hidmet-i lâzimesi mu'attal kalmağla erbâb-ı is-tihkâkdan iş bu bâ'is-i arz-ı ubudiyet Derviş İsmail kulları her veçhile zâviyedârlığa lâyk olmağın zâviye-i mezkûre ta'mir ve ihyâ ve hidmet-i lâzimesi edâ ve âyende ve revende it'am-ı ta'âm etmek şartıyla zâviyedârlık-ı mezkûr müteveffâ-yı merkûmun mahlûlünden mezbûr Derviş İsmail bendelerine tevcih ve yedine bir kıt'a berât-ı şerîf-i âlişân sadaka ve ihsân buyurulmak niyâziyla pâye-i serîr-i a'lâya arz olundu bâkîyü'l-emr li-hazret-i men lehü'l-emrdir hurrire fî evâsıt-ı şehri-Şa'bani'l-mu'azzam li-sese selâse ve selâsîn ve mi'eteyn ve elf (15 Şaban 1233/20 Haziran 1818).

Mührü mutabıktır emr u fermân devletlû sultânım hazretlerininindir.

Belge 8. *Selanik Sancağı Yenice-i Vardar nahiyesinde Bayezid Baba Zâviyesinde medfun Malkoçbeyoğlu Bali Bey Vakfı'na yapılan müdahalenin ortadan kaldırılmasına dair Mütevelli Ömer'in emir verilmesi ricası (BOA. C.EV. 495/25031).*

Tevliyet kaydı

Der Nezâret-i Sadr-ı Âli

Mührü mutabıktır, Defterhâne-i Âmire

Vakf-ı merhûm Bali Bey ibn Malkoç Bey der Zâviye-i Bayezid Baba der nâhiye-i Vardar-ı Kebîr tâbi'-i kazâ-i Selanik

Ömer Halife merhûm husus-ı sadr-ı âlî ki el-mütevelli yevm 7

Berât-ı sitâde an mahlûl-i es-Seyyid Turhan ve es-Seyyid Abdullah ve Seyyid Cafer ve diğer es-Seyyid Abdullah ve Hüseyin ve Halil ve Osman ve İbrahim evlâd-ı vâkıf ber vech-i meşrûta ve iştirâk edâ-i âsitane bi'l-cümle evlâd-ı vâkıf mutasarrıf olmak bâ-arzuhâl ruus-i hümayun fi 11 S sene 1236 (18 Kasım 1820).

Ve emr olunmuşdur. Husûs-ı mezkûre dâ'ir emr-i âli verildiğinin kaydı bulunmayub Divân-ı Hümâyûn tarafından görülmek iktizâ ider emr u fermân devletlû inayetlû sultânım hazretlerindir fi 12 Ra sene 1237 (7 Aralık 1821).

Tevcih-i mezkûre vech-i meşrûh üzere merkûm el-yevm bâ berât-ı âlişân üzerinde olduğu defterde mastûr ve mukayyedir emr u fermân devletlû inayetlû sultânım hazretlerindir fi 1 R 1237 (26 Aralık 1821).

Divân-ı Hümâyûndan dahî emr verildi.

Selanik Sancağı Mütesellimi dâme mecduhû ve Selanik Na'ibine hüküm ki

Ömer zir-kadre gelüb Selanik Sancağı'nda ve Nahiyesine tâbi' vakf-ı merhûm Bali Bey ibn Malkoç deyu yazıldığı mahal-lin tahtında neferat-ı müselmanân

ve neferat-ı gebran ile karye-i Babaköyü ve hâsılı tahtta çift ve bennak ve mücerred ve ispenç ve gendüm ve cev v yekûn maa gayrihu beş bin dört yüz altmış dört (5.464) akçe yazı ile defter-i evkâfta muharrer kalemiyle tahrîr olduğu ve defter-i hâkânide mukayyed ve mumaileyh Ömer zikr olunan Bali Bey Vakfı'nın mâliye cânibinden verilen berât-ı şerîfle mütevellisi olmağla karye-i mezbure ber müceb-i defter-i hâkânî canib-i vakf için bi't-tevliye tarafından zabt ve vâkı' olan mahsûl ve rûsûmu kânun ve defter mücibince ahz u kabz murad olundukda dahl olunmak icab etmez iken ecânibden bazı kimesneler karye-i mezbûrede vakf-ı merkûmun ulufesi bu kadar deyu hukûk-ı defter-i hâkânî ve mugây-ir-i kanun fuzûlî müdahale ve ta'arruzdan hâli olmadıkların bildirüb defter-i hâkânî mücebine kânun üzere amel olub ecânibden olan kimesnelerin hukûk-ı defter-i hâkânî ve mugayir-i kanûn vâkı' olan müdahaleleri men' ve def' olunmak bâbında emr-i şerîf sudurunu.

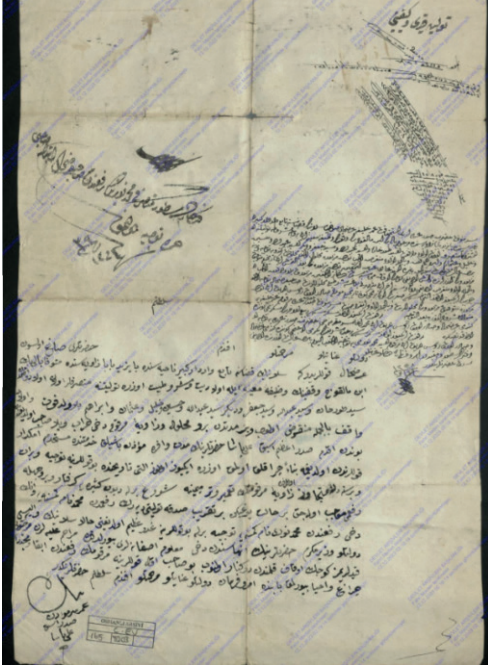
Der kenârı mücebine mütesellimine hitâb oluna. Buyruldu fi 18 R 1237 (12 Ocak 1822).

Devletlû inayetlû merhametlû efendim sultânım hazretleri devlet-i ikbâl ile sağ olsun

Arzuhâl-i kullarıdır ki ba-berât-ı şerîf-i âlişân ile mütevellisi olduğum mahrûse-i Selanik Sancağı'na tâbi' Vardar-ı Kebîr Nahiyesi'nde vâkı' Bayezid Baba Zâviyesi'nde medfûn cennetmekân-ı firdevs-i âşiyân Bali Bey ibn Malkoç Bey Vakfı'nın kazâ-i mezkûrda kâ'in Baba nâm karye ve gayriden hâsıl olan a'sâr-ı şer'iyye ve rûsûm-ı örfiyyesi taraf-ı vakf-ı şerîf için ahz u kabz olunur iken bundan akdem mahrûse-i mezkûre sâkinlerinden ve zaleme güruhundan Ali (...) nâm hâ'in vakf-ı mezkûr karyesi ahâlilerin zulm ve ta'adısından perâkende ve perişân ve karye-i mezkûru kendüye çiftlik ittihaziyla zira'at ve harâset ve öşr ve resmini vermeyerek ekl ü bel' iderek fevt oldukda oğlu humbaracı tâifesinden İsmail nâm kimesne zuhûr sâlifü'z-zikr çiftlik ve karyeleri fuzûlî zabt eylediğinden başka zâviye-i mezkûrun meşihatını ber takrib üzerine tevcih ittirüb bu vesîle ile babası misillü vakf-ı şerîf karyeleri hâsılâtının öşr ve resmi matlûb olundu ise de ber vech-i muharrer çiftlik ve karyeler ve zâviye meşihâtı uhdemdedir deyu vakf-ı şerîfe ait hâsılâtı virmeyüb imrâr-ı vakt ile gadr-ı küllî sevda'sında olmağla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki vakf-ı şerîfe ait karyeler ve çiftlikler hâsılâtı merkûm İsmail ve sâirlerden her kimlerin yed ve zimmetlerinde ise müddet-i ma'lumdan berü hâsılâtının tahsîli bâbında Selanik vâlisine hitâben yedime bir kıt'a fermân-ı alişân inâyet ve ihsân buyrulmak bâbında emr u fermân devletlû inayetlû merhametlû efendim sultânım hazretlerindir.

Bende Mütevelli Ömer kulları.

Belge 9. Eski Sadrazam Ali Paşa'nın baş müezzini ve erbab-ı istihkaktan Seyyid Ömer Halî'nin Selanik'te Büyük Vardar nahiyesinde Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı tevliyet görevinin kendisine aide edilmesini istemesi (BOA, C.EV, 165/8203).

Tevliyet kaydı ve keyfiyeti

Vakf-ı merhûm Bâli Bey ibn Malkoç Bey der Zâviye-i Bayezid Baba der nâhiye-i Vardar-ı Kebîr tâbî-i kazâ-i Selanik

es-Seyyid Turhan ve es-Seyyid Abdullah ve Seyyid Ca'fer ve diğer es-Seyyid Abdullah ve Hüseyin ve Halil ve Osman ve İbrahim evlâd-ı vâkıf ber vech-i meşrûta ve iştirâk el-mütevelliyûn

Ser-mü'ezzin-i hazret-i sadr-ı âlî erbâb-ı istihkâkdan Ömer Halife arzuhâl sunub Selanik Kazâsı'na tâbî' Vardar-ı Kebîr Nâhiyesi'nde Bayezid Baba Zâviyesi'nde merhûm Bâli Bey ibn Malkoç Bey Vakfı'nın vazîfe-i mu'ayyeneleriyle ber vech-i meşrûta tevliyete iştirâken mutasarrıf olan evlâd-ı vâkıfıdan es-Seyyid Turhan ve es-Seyyid Abdullah ve Seyyid Cafer ve diğer es-Seyyid Abdullah ve Hüseyin ve Halil ve Osman ve İbrahim fevt ve bi'l-cümle evlâd münkariz olub tevliyet-i mezbûre mahlûl olmağla mahlûlünden kendüye tevcih ve yedine berât-ı âlişân ihsân buyurulmak bâbında istid'a-yı inâyet itmeğın tevliyet-i mezbûrenin yüz altmış iki (1748) tarihiyle müteveffıyûn-ı mezbûrünün üzerlerinde kalmış olduğu Küçük-i Evkâf Muhâsebesinden derkenâr olunmağın mezbûrûn bilâ veled fevt olub ve bi'l-cümle evlâd münkariz

olduğu vâkı' ve sene-i aharlarıyla mutasarrıfı yoğışe şartıyla mahlûllerinden sâhib-i arzuhale tevcih oluna deyu bin iki yüz otuz altı senesi Saferinin on birinci günü (18 Kasım 1820) tarihiyle müverrah sâdır olan ru'ûs-ı hümâyûn ile tevliyet-i mezkûre müteveffıyûn-ı mezbûrünün mahlûllerinden ve bi'l-cümle evlâd inkırâzından ser-mü'ezzin-i hazret-i sadr-ı âlî merkûm Ömer Halife'ye ber minvâl-i meşrûh üzere ba'de't-tevcih ref'inden iki yüz otuz sekiz senesi Rebi'ü-lahirinin sekizinci gününde (23 Aralık 1822) kendi arzuhali sâdır olan ru'ûs-ı hümâyûn ile Mehmed Ağa ser-mü'ezzin-i hazret-i sadr-ı âlîye tevcih olunduktan sonra ref'inden iki yüz otuz sekiz senesi Receb-i şerifinin yirmi üçüncü gününde (5 Nisan 1823) kendi arzuhali ve sâdır olan ru'ûs-ı hümâyûn ile merkûm es-Seyyid Mehmed Nuri'ye tevcih olunub el-yevm berât-ı âlişân üzerinde olduğu defterde mastûr ve mukayyedir emr u fermân devletlû inâyetlû sultânım hazretlerinin fi 16 Z sene 1238 (24 Ağustos 1823).

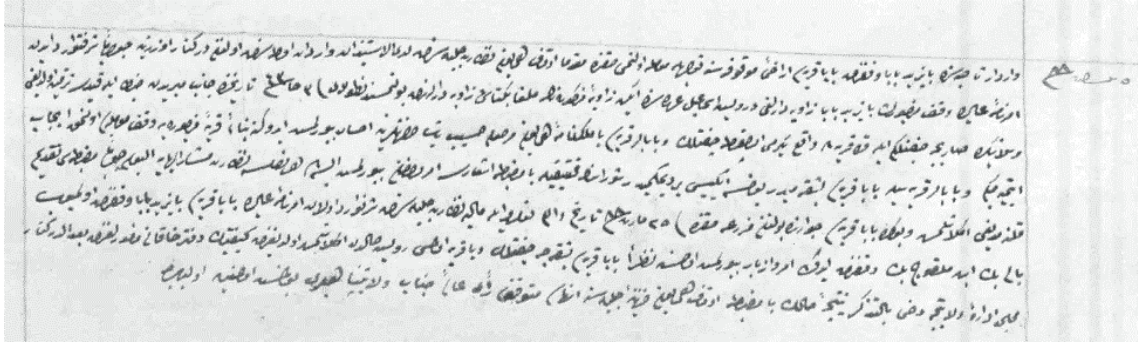
Derkenârda mastûr mutasarrıfı Mehmed Nuri'nin ref'inden sâhib-i arzuhale tevcih olunmak fi 14 R (12)39 (18 Aralık 1823).

Devletlû inâyetlû merhametlû efendim sultanım hazretleri sağ olsun.

Arzuhâl-i kullarıdır ki Selanik Kazâsı'na tâbî' Vardar-ı Kebîr Nahiyesi'nde Bayezid Baba Zâviyesi'nde müteveffâ Bâli Bey ibn Malkoç Vakfı'nın vazîfe-i mu'ayyene ile evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere tevliyetine mutasarrıflar olan evlâd-ı vâkıfıdan Seyyid Turhan ve Seyyid Abdullah ve Seyyid Cafer ve diğer Seyyid Abdullah ve Hüseyin ve Halil ve Osman ve İbrahim bilâ veled fevt ve evlâd-ı vâkıf bi'l-cümle münkariz olub ve bir müddetten beri mahlûl ve zâviye-i merkûm dahi harâb ve bilâ sâhib olduğundan bundan akdem sadr-ı a'zam-ı esbâk Ali Paşa hazretlerinin müddet-i vâfire mü'ezzin-başılık hizmetinde müstahdem emekdâr kullarından olduğuma binâ'en çıkraklık olmak üzere iki yüz otuz altı (1820) târihinde bu kullarına tevcih ve berât ve bir seneden mütecâviz ol tarafda zâviye-i merkûmenin ta'mîr ve termîmine şurû' birle düyûn-ı keşîreye giriftâr ve bir veçhile ref'imi mücib olacak bir hâl yoğiken ber takrib sadaka tevliyeti diyerek ref'imden Mehmed nâm kimesneye ve anın dahi ref'inden Mehmed Nuri nâm kimesneye tevcih birle bu kullarına gadr-ı azîm olduğunu hâlâ Selanik vâlisi devletlû vezîr-i mükerrrem hazretlerinin inhâsından dahi ma'lûm-ı âsafâneleri buyuruldukda merâhim-i aliyyelerin mercû' kayıplarımız Küçük Evkâf Kaleminden derkenâr olunub bu sâhib-i evvel kullarına merkûmun ref'inden ibkâ ve müceddeden çerâğ ve ihyâ buyurulmak bâbında emr u fermân devletlû inâyetlû merhametlû efendim sultânım hazretlerinin dir.

Bende Ömer ser-mü'ezzin-i sadr-ı esbâk Ali Paşa.

Belge 10. Vardar nahiyesi Babaköyü'nün Malkoçoğlu Bali Bey Vakfı'ndan olup köydeki Bayezid Baba Zâviyesi'nin Derviş İsmail uhdesinde iken ilga edilen Bektaşî zâviyelerinden olduğundan 22 Kasım 1827'de emlakının hazine tarafından zapt edildiği (VGMA, Defter nr. 2975, s.4).

5 Nisan sene 88 (17 Nisan 1872)

Vardar Nahiyesi'nde Bayezid Baba Vakfı'ndan Baba Karyesi arazi-i mevkûfesinden ne veçhile mu'âmele olunması hakkında Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi'nden lede'l-istizân vâridât odasından olunan derkenâr üzerine cevâben şeref-tevârüd iden emirnâme-i âlî vakf-ı mezbûrun Bayezid Baba zâviyedârlığı Derviş İsmail uhdesinde iken zâviye-i mezkûrenin mülgâ Bektaşî zâviyedârlarından bulunmasından dolayı fî 3 Ca sene 43 (22 Kasım 1827) tarihinde cânib-i mîrîden zabt ile kaydı terkîn olduğu ve Selânik'de Sarıca Çiftliği ile Karaferiye'de vaki' yirmi üç kıt'a çiftlik ve Baba Karyesi ba-mülknâme-i hümâyûn Hasib Paşa hazretlerine ihsan buyurulmuş idüğüne binâ'en karye-i mezbûreye vakf mu'amelesi olunmak icab etmeyeceği ve Babalar Karyesi'yle Baba Karyesi başka mıdır yoksa ikisi bir demek midir şurasının tahkikiyle bâ-mazbata iş'ârı emr u fermân buyurulmuş ise de her nasılsa nezâret-i müşârûn ileyhâya el-yevm cevâben mazbatası takdîm kılınacağı anlaşılmış ve bu kere Baba Karyesi civârında bulunan mezra'a hakkında fî 25 Mart sene 88 (6 Nisan 1872) târih ve elli numero ile Mâlîye Neâaret-i Celîlesi'nden şeref-vârid olan emrnâme-i âlîde Baba Karyesi Bayezid Baba Vakfı'ndan olmayub Bali Bey ibn Malkoç Bey Vakfı'ndan idüğü emr ve ezbar buyurulmuş olmasına nazaran Baba Karyesi başkaca çiftlik veya karye olması rüyet-i hâlden anlaşılmış olduğundan keyfiyetin defter-i hâkânî me'mûr-luğundan ba'de'z-zikr derkenâr meclis-i idâre-i vilâyetçe dahi bi't-tezekkür netice-i hâlin bâ-mazbata Evkâf-ı Hümâyûn Hazîne-i Celîlesi'ne inhâ mütevakkıf re'y-i âlî-i cenâb-ı vilâyet-penâhîleri bulunmuş olmağın ol bâbda.